

שערים ראשון – רביעי

התגלות הדברים האלוהיים

⋮

פתיחה

פרק שני

בין הגר"א ובין כלל המקובלים:

היעדר המשכת השפע

המשכת השפע היא מהותה של האצילות. המקובלים לדורותיהם הורו כי מהלך האצילות ותיקוני הספירות מכוונים להמשיך את השפע. הגר"א, לעומתם, לא הזכיר את המשכת השפע, והיעדרה אומר למדני.

[ה] דברי המקובלים: המשכת השפע

המקובלים לימדו כי המשכת השפע היא מהותה והיא יסודה של האצילות, וכי סדר ההדרגה מראש האצילות לסופה מכוון להמשכת השפע.

נפתח בדברי ר' יוסף ג'קטילה.

ולפי שהמדה הזאת ירש אותה אברהם אבינו באמרו, והיה ברכה. ובסוף, ויהו"ה ברוך את אברהם בכל, הוצרך השם יתברך למסור ביד ישראל המפתחות לפתוח הבריכה הזאת. ומסר ביד הכהנים מפתחות עליונים להמשיך הברכות והשפע והאצילות מכל המעלות והספירות העליונות לבריכה זו הנקראת כה, וצוה ברכת כהנים, דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כ"ה תברכו את בני ישראל. וכשהמדה הזאת מתברכת ומתמלאת אזי יבוא השפע והאצילות לישראל, וסימניך, ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם (שערי אורה, שער ראשון, דף יב ע"א).

וסוד הכולל כל אלו העניינים הוא מקרא דכתיב, הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צד"ק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמיח יחד אני י"י בראתיו. ופירוש הפסוק כך הוא, הרעיפו שמים ממעל, התקינו שמים, הנקראים אש ומים, הנקראים גדולה גבורה, הנקראים אל אלהים, התקינו שמים אלו להמשיך שפע האצילות ממעל, כלומר מן שלש ספירות של מעלה מהם, וכשיהיו השמים מקבלים שפע אצילות משלש ספירות שעליהן, אזי ישפיעו טובתם על ג' ספירות שתחתיהן שהם נצ"ח הו"ד יסו"ד, ומשם תתברך הבריכה, הנקראת אדנ"י, הנקרא צד"ק (שם, שער שלישי ורביעי, דף לה ע"א).

עוד לימדו המקובלים כי תפילתם של ישראל מכוונת אף היא להמשיך את השפע מהאצילות.

וזהו דבר גדול שצריך מחשבה נכונה, להמשיך כל הצינורות ולסדר כל הספירות עד שיגיעם כולם למדת אל ח"י, ויריקו כולם במדת אדנ"י. ולפי שדבר גדול כזה אין כוח ביד האדם להתכוון בו ולעשותו בכל יום, הוצרך לומר פעם אחת סמך גאולה לתפלה. לפי שהסמיכה הזאת בדיבור ובמעשה היתה, שהיה יודע לכוון אל הכוחות ולהמשיך השפע דרך הצינורות עד שהגיעם כולם לאל ח"י, ומשם הריק בשם אדנ"י (שם, שער שני, דף כב ע"א). ולפי שהיה שלמה יודע דרך המשכת השפע מירושלים לכל המקומות, אמר, עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי. וכי אפשר במקום אחד שיצמחו בו כל מיני אילנות שבעולם? אלא היה יודע שלמה איזה גיד נמשך לכוש, נטע בו פלפלין; וכן לכל צד וצד, והיינו דכתיב, מציון מכלל יופי אלהים הופיע, מציון, משתיתו של עולם ואם כן נמצאת השכינה משלחת הברכה כפי השיעור הראוי לכל הארצות מבית המקדש (שם, שער ראשון, דף ט ע"א).

הוסיפו המקובלים ותלו את מצבם של ישראל בעולם הזה בהמשכת השפע מהאצילות.

ולפעמים נקראת המדה הזאת נשר, והטעם כי לפעמים היא עשירה מלאה כל טוב, בהיות ישראל צדיקים, מושכים אליה מכל המעלות העליונות כמה מיני שפע ואצילות וברכה וחסד ורחמים מכל הספירות שעליה; ובהיות ישראל נסוגים מדרכי י"י אז המדה הזאת חסרה ודלה ושפלה, והיא כעלה נובלת עליה ובגנה אשר מים אין לה, ואז היא כאילן שנושר פירותיו, ואז ישראל דלים ושפלים בזוים שלולים לחרפה ולקלם (שם, שער ראשון, דף יא ע"א).

נמשיך בדברי ר' מאיר אבן גבאי.

והכוונה כי חכמה עליונה שקראוה כאן עמיקא דבירא שהיא עמוקה, ועליה נאמר עמוק עמוק מי ימצאנו, ובירא היא הבינה הנמשכת ממנה, שממנה נמשכין הנחלים אל הים האחרון בחכמה ההיא אוצר הברכות והשפע ובה הכל כלול ושרוי, והכל מאור העליון שזמן בה הכל להריק ברכות ושפע אל כל העולמות, ולכך אמרו שהמתפלל צריך לכוין אליה להמשיך ממנה הברכה והשפע אל המדה שהוא צריך, וצריך ליחדם ולהסכימם כלם במדה ההיא כמו שכתבנו ואז תקובל תפלתו ויעשה רצונו (עבודת הקודש, חלק א, פרק ה). ישראל הם המפתח שהם אשר נמסר בידם לפתוח הפלטרין של מלך או לסגור כרצונם, והכל כפי מעשיהם, אם נוטים לצד הטוב ומקיימים התורה והמצוות פותחים המעין, וממשיכים האור והשפע אל כל העולמות, ומברכתם יבורכו גם הם הגורמים, ואם נוטים לצד הרע סוגרים המעין, ומסתירים הפנים המאירים מהם ונמסרים ביד הצד ההוא אשר המשיכו עליהם, ונמכרים ביד האומות שבאו מכח הצד ההוא, והכל כפי מה שהם מעוררים, והוא משל המפתח (שם, חלק א, פרק כ).

נמשיך בדברי ר' משה קורדובירו.

הרמ"ק הורה כי המשכת השפע נובעת מייחוד הספירות זו עם זו. פעולה זו מחברת וקושרת את הספירות בשני אופנים: חיבור קבוע, אשר ממנו נמשך השפע המקיים את המציאות כולה; וחיבור משתנה, אשר ממנו נמשכת תוספת השפע לנבראים כפי התנהגותם וכפי מעשיהם. הייחוד הקבוע נעשה בעת האצלתן של הספירות, וממנו נמשך השפע שאין פחות הימנו. לעומת זאת, הייחוד המשתנה תלוי בהנהגת המאציל ובהשגחתו על נבראיו. ייחוד זה תלוי באדם ובצרכיו, והוא מוסיף לו שפע יותר על המידה הקצובה מראש.

ומהם יתמשך החיות, פי' מן העמודים האלה נמשך האור והשפע שהוא חיות הספירות כלם, כי אור הא"ס הוא המחיה והמזון לכל הנאצלים, והנאצלים נהנין מזיו ואור המאציל (פרדס רמונים, שער ה, פרק ג).

ייחוד הספירות הוא באחד מג' פנים. הא' במה שהם מיוחדות מצד מה שהשגיח בהם הקב"ה בתחילת אצילותם וקבע להם שפעו והאיר בהם אורו אשר במזון ושפע הזה הם מתייחדות יחוד אמתי וחזק ואמיץ עד שאם ח"ו יעלה בדעת המנע השפע ההוא היה העולם כלה ואבד והרוחניות חוזר אל מקורם כקודם אצילותם. וזו היא כוונת ק"ש לפי הכונה הנכונה. שאין הכונה בייחוד ק"ש להשפיע בנאצלים שפע רב יותר משפעם אשר בו עולם כמנהגו נוהג ובו תלוי קיום הדברים וקשר היסודות. אלא הכונה ע"י שני ייחוד הספירות כלם אחד אל אחד וכלם במאציל ונמליכהו בכל הנמצאים גדולים וקטנים להורות על שהוא סבת קיומם ושזהו אמונתנו השלימה. לא להוסיף ולהעדיף על המתנהג. אלא להורות על הייחוד המוכרח לקיימו להעמידו ולהציבו כדי שיהיו הנבראים שלמים בכחם בבריאתם כקודם חטא אדם הראשון שהיתה הבריאה חזקה בכח וחיל השפע הנשפע אלא שנתדלדלה הארץ ונתמעטו יופי הדברים בחטאו כנודע. הייחוד השני והוא להשפיע שפע רב דרך הצניעות ביותר על ענין הבריאה והוא כפי צורך הזמן. יש פעם שיהיה צורך הזמן אל המחילה וסליחה וכפרה, ואז נמשיך השפע מהלובן העליון הכתר המלבן עוונותיהם של ישראל ע"י הבינה. כי היא עיקר התשובה על הסליחה ועל ידה בייחוד האב שהוא חכמה ישפיע השפע ההוא אל המלכות ויתיחדו הבינה והמלכות. ועל ידי ששה אמצעים דהיינו אחת אחת ואחת כו', ואז הוא יום כיפורים ונסלח לכל עדת בני ישראל וזו עיקר עבודת יום הכפורים כדמוכח דברי הרשב"י בזהר. ויש פעם שיצטרכו חכמה כדי להתחכם בתורה, ואז ישפיע שפע החכמה דרך החסד, והיינו הרוצה להחכים ידרים ומשם אל הת"ת שהוא התורה ומשם אל המלכות דהיינו חכמה תתאה. ויש פעם שיצטרך עושר, ואז ישפיע שפע הבינה אל הגבורה והיינו הרוצה להעשיר יצפין ומשם אל המלכות. ויש פעם שיצטרכו גבורה וכח להנקם מהאויבים, ואז ישפיע הבינה הדין אל הגבורה ומהגבורה אל ההוד ומשם אל החרב הנוקמת נקם ברית בסיוע הנצח, ואז יגבירו על האויבים וינצחום... והאמת כל העניינים והמשכות האלה יקראו שפע ורב טוב מיותר על הקצבה שקצב בבריאת העולם לעמידת הבריאות (שם, שער ה, פרק ג).

עוד מוסיף הרמ"ק כי הייחוד הראשון, הוא הייחוד הקבוע, ממשיך את שפע החיות, שהוא העצמות המתפשטת בכל האצילות. שפע זה מקיים את ההוויה כולה, ואלמלא הוא אין לה קיום.

כי מיני השפע הם... והראשון הוא התמידי אשר לא יחסר ולא יעדיף, והוא עצמות המתפשט שהוא מחיה את המדה, כי אפילו תתלבש במדה ההיא בדין חזק לעולם לא יחסר שפעה התמידי, שאל"כ אפי' בדין לא היתה פועלת אלא היתה ככלי אין חפץ בו... אלא מצד נשמתה השופע בה תמיד היא פועלת הכל (שם, שער ד, פרק י).

ואתה מחיה את כולם... כי מאחר שהוא היווה אותם והמציאם מן האין יוכרח שיושפעו ממנו ושואבים כולם ממנו חיותם, ואחר שהוא מחיה אותם נמצאו שהוא ממציאם ומהווים בכל עת ובכל רגע ובכל שעה. והנה מהוה ומחיה הכל ענין אחד להם, ובענין הזה יובן ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, שהוא שפע השופע להחיותם ולהעמידם ולהציבם בצביונם, ואם ח"ו יעלה על הדעת הסתלקות שפעו מהם כרגע יספו, ואינם אלא מחודשים בסוד חדוש אורו, והוא שפע נהר שאינו פוסק אלא מתחדש כמימי הנהר שבכל רגע הם מחודשים (שם, שער ו, פרק ח).

לעומת זאת, הייחוד השני הוא ייחוד של הנהגה ושל השגחה. אין הוא קבוע, אלא משתנה לפי מעשי האדם וצרכיו.

כי הייחוד הראשון הוא בשוה אל כל הספירות, ולא ידין האמונה ביניהם חילוק ופרוד ח"ו לענין הייחוד ההוא, אלא לעולם ההשגחה שוה בהם מן הקצה אל הקצה מהראשונה עד האחרונה, אבל לענין הייחוד השני יחסר פעמים הרבה בדין ספירות הבנין, וימצא בזו פעמים מה שלא ימצא בזו מפני שהוא תוספת שפע, והכל לפי הצורך. פעמים העולם צריך יותר דין מהרחמים כמו בעת מלחמה, ופעמים העולם צריך ביותר אל תגבורת החסד ממדה אחרת, ונמצא השפע מתרבה בה יותר משאר הספירות וכן לכל הספירות לפי הצורך (שם, שער ה, פרק יג).

ואין ספק שיש לגוונים מבוא אל פעולות הספירות והמשכת שפעם. ולסבה זו כאשר יצטרך הממשיך להמשיך שפע רחמים מהחסד יצייר נגדו שם הספירה בגוון הענין הנצרך אליו כפי גוון המדה. אם חסד גמור ללובן גמור, ואם לא כ"כ יצייר לובן כסיד ההיכל וכיוצא בזה, כמו שנבאר בשער הכוונה. וכן כאשר ירצה לפעול פעולה ויצטרך אל המשכת הדין אז יתלבש האדם ההוא בבגדים אדומים ויציייר צורת ההווייה באודם, וכן לכל הפעולות והממשכות, וכאשר יצטרך חסד ורחמים יתעטף לבנים. ולנו בזה ראיות ברורות מהכהנים שהמשכתם מצד החסד ובגדיהם בגדי לבן להורות על השלום (שם, שער י, פרק א). ידוע הוא כי עקר התפלה הוא להמשיך ברכות ושפע לעולם (שם, שער לא, פרק ה).

נמשיך בדברי האר"י, בפירושים שכתב בעצמו.

הנה פתח עינים תקרא המלכות כי לאותו פתח כל עיני התחתונים מייחלות לקבל ממנו שפע והוא הנקרא מרום שהעינים צופות לה לקבל שפע ממנה (פירוש האר"י עצמו על שאו מרום עיניכם, שער מאמרי רשב"י, דף ו ע"א).

ביאור הדברים כי האדם בתפלתו יכוון דעתו ורצונו בשרש השרשים כי יכוון להמשיך שפע וברכה מעומק הבאר, והוא הנתיב שבנקודת בינה הנקרא עמיקא דבירא כדפרישית

לעיל, כדי שעל ידי כן ימשיך ברכות ממבועא דכולא, שהוא סוד דעת עליון נתיב זכרות כי בהתעורר הנתיב שבתוך הבינה על ידי תפלת הצדיק בסוד מיין נוקבין יתעורר הנתיב העליון שהוא מבועא דכולא לאושדא מיין דכורין ולנגדא ברכאן לקבל מיין נוקבין שעליו מנתיב תחתון שבבינה וזה בדרך יסוד עם מלכות כנודע (פירוש ספרא דצניעותא מאת האר"י עצמו, שער מאמרי רשב"י, דף ל ע"ג; קבלת האר"י, כרך שני, עמ' 1005).

כן כתב ר' חיים ויטל.

גומל חסדים טובים. תכוין בתחילה לתקן נה"י דז"א עצמו ע"י המוחין דמצד אימא שנתפשטו בתוכם, וה"ס חסדי דוד הנאמנים. ולכן נק' חסדים גם הם נקר' טובים, לפי שהם ממשיכים שפע אל היסוד צדיק יסוד עולם הנק' טוב, בסוד אמרו צדיק כי טוב, והם ג"כ טובים כמוהו (שער הכוונות, ענין כונת העמידה, דרוש ב, דף לא ע"ד).

הכוונה של קודם אשרי. הנה קודם שתאמר אשרי תכוין בהויה דע"ב דיודין, שה"ס עולם האצילות, ותכוין להמשיך שפע משם אל עולם הבריאה שהיא הויה דס"ג (שער הכוונות, דרושי אשרי, דרוש א, דף מט ע"ב).

עוד יש כונה אחרת בענין ס"ה. צריך שתכוין להשפיע מן המ"ט יומין דכורין אל מ"ט יומין נוקבין, וכיון שהכוונה היא להשפיע במל' א"כ צריך להשפיע ממעלה למטה מחסוד עד מלכות, ולהוריד השפע מעילא מדכורא לתתא אל נוקבא (שער הכוונות, דרושי הפסח, דרוש יא, דף פו ע"א).

וזהו ענין אתין וגמין שהם רחל ולאה שהם באים מרבווי המשכת השפע אשר בז"א במוחין שלו יוצאין מהם לחוץ בבחי' שתיהן הנ"ל (דרך עץ חיים, שער לח, פרק ה. מהדורא תניינא). כוונה כוללת, בכל ברכת המצות, או ברכת הנהנין, חוץ מברכת העמידה בלבד, והוא, כי בכלם המשכת השפע מלמעלה למטה, חוץ מח"י ברכות העמידה, שהם להעלותם מן מלמטה למעלה (פרי עץ חיים, שער הברכות, פרק ב).

גם רמח"ל תיאר את המשכת השפע באצילות.

מה שנודע לנו מכוונת המאציל ב"ה בזה, הוא, כי ברצותו להטיב רצה להמציא נמצאים שיקבלו טובו. וכדי שיהיה הטוב שלם, צריך שיקבלוהו בזכות ולא בצדקה, שלא יהא הבושת פוגמו, כאוכל את שאינו שלו. וכדי שיוכלו לזכות, המציא מציאות אחד שיהיה צריך אליהם להתקן, מה שאינו צריך הוא, ובתקנם אותו – יזכו, והוא מציאות הספירות, כי הם מציאות אחד כמו מחברת צינורות, שבעמדה על תיקונה כראוי, ממשיכים השפע מן המאציל אל המתקנה (כללים ראשונים, כלל ראשון, עמ' רצג).

ונמצא שתרי"ג המאורות, אשר הם כללות פרצופיהם בכל פרטי בחינותיהם, הם השרשים לכל הבריות. ועל כן הם צריכים גם כן להמציא להם השפע שהם צריכים, ושפע הזעיר אנפין יהיה נמשך ברחמים, ושפע הנוקבא בדין. אבל כדי שתצא ההנהגה בהסכמה, צריך שיתחברו שתי ההשפעות ביחד. וכדי שיצא השפע בשיעור שצריך למקבלים, לא פחות ולא יותר, צריך שיהיו המאורות באותה ההכנה שיוכלו להשפיע בשיעור זה, שלא ימצא בהם

לא דין מתחזק עד שימנע ההשפעה וימעטה, או חסד יותר שירבה אותה וירחיבה. על כן לא תימשך ההשפעה רק אחר שלימות האורות הצריך, פירוש – גילוי מאורותיהם וחיבוריהם, אם חסדים, אם מוחין, אם אורות (כללים ראשונים, כלל שיש, עמ' רצט). ואמנם שמעת כבר, שכל הפעולות שהאדון ב"ה פועל עמנו – לא אחת בהם שיהיה דבר מענינו יתברך, לפי מהותו הפשוט יתברך, המרום על כל ברכה ותהלה, כי הוא לפי עצמו נשגב מכל מה ששייך בבריותיו ודאי. אבל כולם ענינים שחידושם הוא ית' ברצונו וחפצו, והם מיני השפעה שרצה וחידוש להיות משפיע והולך על הסדר שגזר בחכמתו הנפלאה, כולם דברים השייכים למציאות הנמצאים שרצה להמציא. ונמצא, שהסיבה והמסובב שניהם כאחד מחודשים מרצונו ית'; פירוש, מיני ההשפעה ודרכיה הם הסיבה, והנבראים הם המסובב. ואמנם חידוש האדון ב"ה מיני ודרכי השפעה, כמינים של נמצאות שרצה שיהיו, כי כל מין אחד של השפעה יוליד מין אחד של נמצאים. וזה פשוט, כי שפע החכמה הוא שפע אחד, ושפע הגבורה הוא שפע אחר, ושפע העושר הוא שפע אחר, וכן כולם (דעת תבונות, סעיף ק).

[1] שיטת הגר"א (א): היעדרה של המשכת השפע

המשכת השפע, על פי המקובלים, היא פרשה גדולה שכל גופי האצילות תלויים בה. אי אפשר להבין את מהלך האצילות בלא לשרטט את דרכי המשכת השפע מראש האצילות לסופה וממנה אל העולמות הנבראים. אי אפשר לדעת את פעולת האצילות בלא לפרט את השפעים השונים ובלא לתאר את זיווגי הספירות המיועדים להמשיך אותם. אי אפשר ללמד את כוונות התפילות והמצוות בלא לפרש איזהו השפע הנמשך בכל כוונה וכוונה. כך הורו המקובלים הראשונים והאחרונים, איש איש על פי דרכו ועל פי שיטתו.

הלכנו אל כתבי הגר"א בקבלה וביקשנו גם בהם את דרכי המשכת השפע. ביקשנו, אך לא מצאנו. בכל כתביו בקבלה לא הזכיר הגר"א את המשכת השפע, ולא פירט את השפעים השונים שבאצילות. הגר"א תיאר את הזיווגים השונים של הספירות, אך לא פירש כי שפע נמשך מכל אחד ואחד מהם. יתר על כן, ברקנו את כל כתבי הגר"א ומצאנו כי הביטוי 'המשכת השפע' נעדר מהם כליל.

המשכת השפע היא יסודו והיא עיקרו של מהלך האצילות על פי המקובלים הראשונים והאחרונים. הם לימדו על שפע של חיים, של ברכה, של חירות ושל קדושה, וכל אלה נעדרים מחיבוריו של הגר"א. היעדרה של המשכת השפע מכתביו של הגר"א מעמיד את כל המקובלים כולם מעבר אחד ואת הגר"א מעבר אחד, ומכריח אותנו לקרוא את הקריאה הגדולה: מהי שיטת הגר"א בקבלה? מהו מהלך האצילות על פי שיטתו של הגר"א? כיצד פירש הגר"א את תכליתה של האצילות?

גם משיכת השפע נעדרת מכתבי הגר"א, כמתואר להלן פרק יט.

[ז] הביטוי 'שפע' בכתבי הגר"א

חייבים אנו לדייק. אמנם הביטוי 'המשכת השפע' נעדר כליל מכתבי הגר"א, אבל המילה 'שפע' נזכרת בהם. פעמים מעטות היא נזכרת, ודווקא הזכרות אלו מדגישות את ההבדל בין הגר"א ובין כלל המקובלים שלפניו ושלאחריו.

באותן פעמים שהגר"א מזכיר את המילה 'שפע' הוא נתכוון בה לשפע שנמצא בספירות האצילות, אבל לא לשפע המגיע מן האצילות אל האדם. 'וזהו חיות הדברים ושפעם' [קסד]. 'וכן הוא תמיד כידוע, דכולם סלקין ביה להשפיע להם' [תקלג]. 'ואמר על פשע, כמ"ש שם דף קל"ג ע"א, תאנא בצניעותא דספרא, מהו כו' שפע דאקדים כו', ור"ל שעובר אות ש' על אות פ' ונעשה שפ"ע, ונחית לז"א, ואז מתהדר לרחמים' (ביאור ספרא דצניעותא, דף יט ע"א). 'זמניה נגיד משח' דרבותא לתליסר כו', והוא שפעא דמ"ס שנק' שמן, כמ"ש כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן' (שם, דף יט ע"ג). 'כי היחוד הוא שמתכנסין כל השפע של כל האברים יחד, וכן יחוד דכר ונוק', שבאין יחד מ"ד ומ"נ ונעשין אחד' (ביאור תיקוני הזוהר, תיקונא ארבעין ותריין, דף צא ע"ג). 'זהו ל"ב נתיבות... וכן כל מוחא נקרא ימא, והשפע ההולך בשערות מגלה עמוקות מני חושך, הן הדרכים... והן ל"ב נתיבות דמוחא חכמה' (שם, תיקונא שבעין, דף קמג ע"א).

פעמים נוספות הזכיר הגר"א את המילה 'שפע', והן בעניינה של ספירת מלכות. במקומות אלה ובמשמעותם נעיין להלן סעיף סז.

בכל המקומות הללו – שפע בספירות האצילות בכלל ובספירת מלכות בפרט – הגר"א מתאר את תנועת השפע בפעלים 'ירד', 'הלך', 'שפע' ועוד, אבל את הפועל 'משך' אין הוא מזכיר כלל. בפסקה אחת, להלן סעיף מד, כותב הגר"א כי השפע מגיע אל האדם. גם פסקה זו מלמדת על ההבדל בין הגר"א ובין כלל המקובלים – הם לימדו שהשפע מגיע לאדם לאחר שעשה מעשה, גמול על בחירתו, אבל הגר"א מלמד כי השפע מגיע אל האדם טרם יעשה מעשה – כדי שהוא יעבוד כראוי את בוראו, 'כפי שפעו שמקבל – כן עבודתו' [עד].

גם את פעולת ההמשכה הזכיר הגר"א, אלא שדרכו שונה מדרכם של כלל המקובלים – הם לימדו כי ההמשכה היא ממעלה למטה, אבל הגר"א לימד כי ההמשכה היא ממטה למעלה, והיא העלאת מיין נוקבין. כך כתב על המשכת המחשבה, 'שמחשבתה באיש שהוא למעלה ממנה... שלעולם יפנה מחשבתו למעלה בקדושה, וע"י כך ממשיך מ"נ, ומשפיעין לו מ"ד מלמעלה, נשמה קדושה' (ביאור זוהר ח"ב רכו ע"א, דף טז ע"ג), 'לכן המשיכו או"א ועלו במחשבתם למ"ס. וז"ס כל העליות שהוא עליות הנשמה במחשבתה, והוא סוד כל העליות, וממשיך המ"ס את או"א אליה. וזהו מ"נ שלה' (שם), 'להמשיך מחשבתו למעלה' (שם).

שער ראשון (א)

פעולת האלוה

⋮

מהלך האצילות: גילוי שם ה'

פרק שלישי

גילוי שם הוי"ה

המקובלים הורו כי תכליתה של האצילות היא המשכת השפע, ואליה מכוונים ההנהגה האלוהית ומעשי האדם. הם לימדו כי שפעם שונים נובעים מספירות האצילות, ביארו מהותו של כל אחד משפעם אלו, ופירוטו באלו פעולות ודרכים ימשכו השפעם הללו מהאצילות אל עולמנו. את דברי המקובלים הבאנו לעיל סעיף ה.

כל אלו לא ימצאו בכתבי הגאון ר' אליהו מווילנה. בדקנו את כל כתביו, ומצאנו כי המשכת השפע נעדרת מהם כליל. הגר"א לא כתב את המלים 'המשכת השפע', לא הזכיר את השפעם אשר באצילות וממילא גם לא ביאר כיצד הם נמשכים מהאצילות אל עולמנו. מהי אפוא תכלית האצילות על פי הגר"א? בדברים ארוכים ומפורטים חידש הגר"א כי תכלית האצילות היא גילוי שם הוי"ה. מהלך האצילות הוא מהלך של גילוי אחר גילוי – משם אהי"ה, הסתום והנעלם, אל שם הוי"ה, המתגלה והנודע לישראל.

[ח] גילוי אחר גילוי

כתב הגר"א כי הפרק הראשון בספרא דצניעותא מתאר את מהלך האצילות מתווהו לתיקון, והוא סומך אותו על הפרשה הראשונה של מעשה בראשית. מהלך זה הוא מהלך של גילוי אחר גילוי, וזהתחיל מראשית האצילות כסדר עד סוף, גילוי אחר גילוי [א]. דברי הגר"א הללו מתאימים לדבריו כי תכלית האצילות היא גילוי שם ה', 'שעיקר הכוונה של א"ס הוא שיתגלה שמו בעולם, וזה כוונת בריא' העולם' [ה].

בפסקה א כתב הגר"א כי מהלך האצילות הוא מהלך של 'גילוי אחר גילוי'. ביטוי זה נמצא גם בפסקאות נוספות, זולכן נחית מדרגא לדרגא, גילוי אחר גילוי עד ז"א' [ה], 'גילוי אחר גילוי' [ח], 'גילוי אחר גילוי' [כו], 'הולך ומתגלה גילוי אחר גילוי' [לב], 'גילוי אחר גילוי כסדר' [לו]. פסקה א מבארת את ספרא דצניעותא, דף א ע"א: תאנא ספרא דצניעותא, ספרא דשקיל במתקלא.

א | ביאור ספרא דצניעותא, דף יז ע"א

- = פסקה זו היא חלק מפסקה קצ
- א כלל בזה הפרק בכלל מהתחלת עולם התהו עד סוף אצילות בכללות,
- ב והכל בפרשה ראשונה של בראשית.
- ג והתחיל מראשית האצילות כסדר עד סוף,
- ד גילוי אחר גילוי.
- ה בתחלה הקדים, תאנא ספרא כו', הקדמה לספר,
- ו שכל הספר הוא על הצניעותא,
- ז א"ס, רדל"א, הנקרא צניעותא,
- ח וחכמה, שהוא נקרא ראשית, הוא ספר שלו וגילוי.
- ט ואמר ה' תיבות נגד ה' פרצופין ועולמות, שכנגדן ה' פרקים.
- = המשכה של פסקה זו נמצא בפסקה ר

בפסקה א הבחין הגר"א בין רישא דלא אתיידע שהוא נסתר, 'א"ס, רדל"א, הנקרא צניעותא, ובין ספירת חכמה שהיא גלויה, 'זחכמה, שהוא נקרא ראשית, הוא ספר שלו וגילוי. בפסקה ב מלמד הגר"א את ההבחנה בין עתיקא קדישא ובין ספירת חכמה בפנים שונות אך דומות. אבא ואימא הם 'נסתרות... שעליהן נאמר הנסתרות לה' אלקינו, ועתיקא קדישא, הוא אריך אנפין, הוא 'נסתר בתוך נסתרות... נסתר בתוכם... ונסתר אפילו מהם'. הוסיף הגר"א כי עתיקא קדישא נתקן בז' תיקונים ובי"ג תיקונים. תיקונים אלה יתבארו להלן פרקים נה-ס.

פסקה ב מבארת את ספרא דצניעותא, דף ד ע"ב: סתרא גו סתרא אתתקן ואזדמן.

ב | ביאור ספרא דצניעותא, דפים ד ע"ד - ה ע"א

- א סתרא גו סתרא אתתקן ואזדמן.
- ב ר"ל ע"ק, שהוא פרצוף הנקרא א"א,
- ג שהוא נסתר,
- ד בתוך נסתרות,
- ה שהן או"א, שעליהן נאמר הנסתרות לה' אלקינו, כמ"ש בזוהר בהרבה מקומות.
- ו והוא נסתר בתוכם כנ"ל,
- ז ונסתר אפילו מהם.
- ח והוא אתתקן בתיקוני, כמש"ו, ז' תיקונים וי"ג תיקונים.
- ט וכל ז' התיקונים אינן בו,
- י שהתיקון אינו אלא גילוי, והוא טמירא דטמירין,
- יא אלא לאחסין תקוני למטה, ששם נגלה, ע"י תקוני שמתפשטין לאנהרא למטה.
- יב כמ"ש בזוהר שנקרא אק"ק, אנא זמין למיהוי ולאנתגליא.

ג וז"ש ואזדמן,
 יד וכמ"ש בא"ר דף קכ"ח ע"א, תאנא עתיקא דעתיקין טמירא דטמירין, עד דלא זמין תקונוי דמלכא ועטורי עטורין, הן זיוניהון הנ"ל דלא אשתכחו.

פסקה ג מצטטת את דברי ספרא דצניעותא ומציינת להם מקור מן הכתובים, כמובא להלן סעיף קכט.

ג | ביאור ספרא דצניעותא, דף ח ע"א

= פסקה זו היא המשכה של פסקה תקלד
 א סתרא גו סתרא. כמ"ש (איוב כ"ח) ונעלמה מעיני כל חי כו'.
 = המשכה של פסקה זו נמצא בפסקה שכ
 בפסקה ד חזר הגר"א על ההבחנה בין א"ס, הוא רישא דלא אתיידע, ובין ספירת חכמה, זיהחכמה הוא גילוי של הצניעותא כנ"ל, שבתוכו מתלבש הצניעותא, שנקרא א"ס'.
 עוד כתב כאן הגר"א, 'ואמר, צנועים, שהן ז' ימי בראשית, ז"ס דע"י שמתלבש באצילות'.
 התלבשות זאת תתבאר להלן פרק עב.

פסקה ד מצטטת את דברי ספרא דצניעותא ומציינת להם מקורות מן הכתובים, כמובא להלן סעיף קכט.

ד | ביאור ספרא דצניעותא, דף ז ע"ג-ע"ד

= פסקה זו היא המשכה של פסקה קצו
 א ספרא דצניעותא ספרא כו'. ע"ש (דניאל ז') וספרין פתיחו, שאז דינא יתיב כנ"ל, דינא יתיב באתריה, וכנ"ל שהספרים הן המתקלא.
 ב והחכמה הוא גילוי של הצניעותא כנ"ל,
 ג שבתוכו מתלבש הצניעותא,
 ד שנקרא א"ס, כמ"ש (תהלים ק"ד) כלם בחכמה עשית.
 ה וידוע שמתלבש א"ס בחכמה,
 ו וע"י הכל נעשה,
 ז שמכאן ואילך א"ס מתלבש ע"י חכמה, וז"ש (משלי י"א) ואת צנועים חכמה.
 ח ואמר, צנועים, שהן ז' ימי בראשית,
 ט ז"ס דע"י שמתלבש באצילות.
 י ונא' (ירמיה ט') כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל כו', וז"ש מה בקש ממך כו' והצנע לכת עם אלקיך,
 יא שהוא הידיעה, שע"ז נאמר ויתהלך את אלקים.
 = המשכה של פסקה זו נמצא בפסקה רז

[ט] גילוי שם הוי"ה

הגר"א מלמד כי תכלית האצילות היא גילוי שם ה', שעיקר הכוונה של א"ס הוא שיתגלה שמו בעולם, וזה כוונת בריא' העולם, ולכן נחית מדרגא לדרגא, גילוי אחר גילוי עד ז"א, ושם נתגלה |ה|, 'שיתגלה זו"ג, ששם יתגלה שמו... שזה עיקר הכוונה גילוי שמו' |תצז|.

לפי הגר"א, תכלית האצילות היא גילוי שם ה'. זהו כללה של האצילות, ואותו פירט הגר"א בהוראת מהלך ספירותיה – תחילה 'מהעלם אל גילוי כסדר', ואחר 'גילוי אחר גילוי כסדר' |לז|. וזה ענין כי כל מה שיותר נעלם אין לו שם, עד שא"ס אין לו רמז לא בהרהור ולא במחשבה, וכל מה שמתחיל להתגלות יותר קונה לו שם יותר, כי השם הוא הגילוי' |ה|. 'וכל הדרגין שקודם לו, הכל דרגין אליו שיתגלה' |ה|.

גילוי שם ה' הוא בזעיר אנפין, 'ולכן שם של ז"א הוא עיקר השם המיוחד, וכל השמות שקודמין לו, אקיי"ק ושאר השמות, הן טפלין לו, אע"פ שהן גבוהין יותר ממנו... וכל השמות עד ז"א הם אינן שמות בעצמן, רק על ז"א שיתגלה, שכאן רמז קצת על גילוי, כמ"ש במאמר הנ"ל, ואינן שם העצם אלא בז"א, ששם השם בעצמו מתגלה. וכן השמות מורין כן, אקיי"ק, שאהיה אחר"כ ולא עכשיו, והוי"ה הוא יהיה בהוה' |ה|, 'וכל השמות הוא בז"א, ששם הוא גילוי וזהו כוונתו, וכל השמות שקודם הוא ששם מורה שיתגלה, וכל מה שמתגלה יותר הוא יותר גדול' |ה|.

| ה | ביאור ספרא דצניעותא, דף כ ע"ב

=	פסקה זו וזה לפסקה רעה
א	והענין בקיצור,
ב	כי אקיי"ק אשר אקיי"ק,
ג	אקיי"ק השלישי והוי"ה,
ד	הכל הוא דרגא דז"א, שבו מנהיג העולם.
ה	והוא שמו של א"ס,
ו	וע"י מתגלה,
ז	וכל הדרגין שקודם לו, הכל דרגין אליו שיתגלה.
ח	שעיקר הכוונה של א"ס הוא שיתגלה שמו בעולם,
ט	וזה כוונת בריא' העולם.
י	ולכן נחית מדרגא לדרגא,
יא	גילוי אחר גילוי עד ז"א,
יב	ושם נתגלה, כי שאל נא לימים ראשונים (דברים ד') כידוע.
יג	ולכן שם של ז"א הוא עיקר השם המיוחד,
יד	וכל השמות שקודמין לו, אקיי"ק ושאר השמות, הן טפלין לו,
טו	אע"פ שהן גבוהין יותר ממנו.
טז	והענין כי כל מה שיותר נעלם אין לו שם,

זז	עד שא"ס אין לז רמז לא בהרהור ולא במחשבה,
יח	וכל מה שמתחיל להתגלות יותר קונה לז שם יותר,
יט	כי השם הוא הגילוי.
כ	וכל השמות עד ז"א הם אינן שמות בעצמן,
כא	רק על ז"א שיתגלה,
כב	שכאן רמז קצת על גילוי, כמ"ש במאמר הנ"ל,
כג	ואינן שם העצם אלא בז"א,
כד	ששם השם בעצמו מתגלה.
כה	וכן
כו	השמות מורין כן,
כז	אקי"ק, שאהיה אח"כ ולא עכשיו,
כח	והוי"ה הוא יהיה בהוה,
כט	כי יהיה לשון הוה, כמו ככה יעשה איוב (איוב א'), ונתחלף הי' לז, הואיל ונעשה מפעולה שם, כמו מן חיה חוה, כי היא אם כל חי.
ל	וכל השמות הוא בז"א, ששם הוא גילוי, וזהו כוונתו,
לא	וכל השמות שקודם הוא ששם מורה שיתגלה,
לב	וכל מה שמתגלה יותר הוא יותר גדול.
=	המשכה של פסקה זו נמצא בפסקה יא

בפסקה ה כתב הגר"א, 'וכן השמות מורין כן, אקי"ק, שאהיה אח"כ ולא עכשיו, והוי"ה הוא יהיה בהוה, כי יהיה לשון הוה, כמו ככה יעשה איוב (איוב א'), ונתחלף הי' לז, הואיל ונעשה מפעולה שם, כמו מן חיה חוה, כי היא אם כל חי'. כדברים האלה כתב גם בפסקה ו, 'ר"ל כי הגילוי הוא השם, כמ"ש לעיל, והוא שם הוי"ה, והוא לשון יהיה נגלה המציאות, שלמעלה ממנו אין נגלה המציאות, וזהו כוונת השם. והוא נקוד בעצמו ניקוד יראה, כמו חוה כמ"ש לעיל'. בפסקה ה כתב הגר"א על מהלך גילוי השמות מעתיקא קדישא עד זעיר אנפין, וכך עשה גם בפסקה ו. 'וז"ש זעירא דאנפין אתגליא ולא אתגליא, שאין נגלה ממש רק בעינין סתימין... משא"כ בע"ק שאין נגלה כלל'. 'אבל ע"ק נקרא אקי"ק, אתגלה למטה, אבל כאן איני נגלה, והוא ע"י ז"א דתלייא מניה'. המשפט, 'זאין נגלין אלא ע"י מלכות', יתבאר להלן סעיף יד.

|| ביאור ספרא דצניעותא, דף כח ע"ג

=	חלק מפסקה זו נמצא גם בפסקה יז וגם בפסקה לה
א	ונתבאר ג"כ שז"א אתגליא,
ב	ומ"מ לא אתגליא ממש,

- ג כמ"ש שם דף כ"ג ע"א וע"ב, ת"ח אית גוונין דמתחזיין ואית גוונין דלא מתחזיין, עד באספקלרייא דנהרא כתיב ביה ידיעה, דכתיב לא נודעתי.
- ד וז"ש זעירא דאנפין אתגליא ולא אתגליא,
- ה שאין נגלה ממש רק בעינין סתימין,
- ו ואין נגלין אלא ע"י מלכות, כמ"ש במאמר הנ"ל.
- ז משא"כ בע"ק שאין נגלה כלל,
- ח אפילו ע"י מלכות,
- ט וז"ש טמיר וסתים, טמיר בעצמו ואף ע"י אחר.
- י וכמ"ל פ"ב הוא אקרי מאן דסתים ולא שכיח, ונגד זה אמר וסתים, הוא מאן דלא אזדמן לעינא, וזהו טמיר, הוא מאן דלא אקרי בשמא.
- יא וזהו באתון דלא מתיישבן באתרוי, וכמ"ש בא"ז דף רפ"ט, כל אינון עלאין בע"ק תליין בז"א אינון כו', אבל בע"ק לאו אינון דלא מתיישבן כו', ואמר דאתגליא באתווי כתיב דאתכסיא סתים באתון דלא מתיישבן באתרוי,
- יב ר"ל כי הגילוי הוא השם, כמ"ש לעיל,
- יג והוא שם הוי"ה,
- יד והוא לשון יהיה נגלה המציאות,
- טו שלמעלה ממנו אין נגלה המציאות,
- טז וזהו כוונת השם.
- יז והוא נקוד בעצמו ניקוד יראה, כמו חוה כמ"ש לעיל (שם),
- יח אבל ע"ק נקרא אקי"ק,
- יט אתגלה למטה, אבל כאן איני נגלה,
- כ והוא ע"י ז"א דתלייא מניה,
- כא כמ"ש בא"ז, ז"א בעתיקא תלייא ואחיד, וכמ"ש שם דף רפ"ט ע"א, בצניעותא דספרא אוליפנא דהא י' עלאה עד כל ברכאן בעיין סתים וגליא.
- כב וז"ש באתון דלא מתיישבו באתרוי, ר"ל במקומו אין מתיישב השם,
- כג שאמר אהי"ה, למטה אתגלה,
- כד אבל דאתגלי ז"א כתיב באתווי הוי"ה, במקומי אני גלוי.
- כה ואמר בגין דאיהו לא כו', ר"ל שאין יכולין לעמוד עליו ולהשיגו עלאין ותתאין,
- כו אפי' ז"א, כמ"ש בא"ר דף קכ"ט ע"ב, דתניא אית ערן דנהיר עד ע"י סתימאה דכלא, ובא"ז דף רפ"ח ע"א, האי ע"ק טמיר וגניז כו' עד ולית דידע ליה בר איהו.
- = המשכה של פסקה זו נמצא בפסקה יז

כתב הגר"א, זנתחלף הי' לו', הואיל ונעשה מפעולה שם, כמו מן חיה חוה, כי היא אם כל חי' |ה|, וזהו נקוד בעצמו ניקוד יראה, כמו חוה' |ו|. כדברים האלה כתב הגר"א גם בביאורו לשולחן ערוך, זגם אם בא לחשוב פ"י כתיבתו, אין פירושו כן, אלא נמצא קיים, וכמו שם אשתו חוה' |ז|.

דברי הגר"א, 'וכמ"ש הר"ש' |ז|, משמעם כמו שאמר ר' שמואל, הוא רשב"ם. כוונתו לפירוש הרשב"ם על הפסוק בשמות ג טו: 'זה שמי לעולם, אהיה האמור בפסוק ראשון... ומה שכתב בי"ה אפרש בא"ת ב"ש, צפ"ת דפג"ת זה"י תצמ"ץ פתט"ף דפגמ"י תפא"ף מצמ"ץ מצפ"ץ פמ"ף שידפ"י מפ"ק ל"י"ף ל"ם י"ץ צפ"ץ בתק"י. זהו עיקר עומק פשוטו של מקראות הללו ואין מגלין אותם אלא לצנועים'. הצפין רשב"ם מילים בא"ת ב"ש, ומשמען הוא: 'הוא קורא עצמו אהי"ה, ואנו קורין אותו יהי"ה, יהו"ה, וי"ו במקום יו"ד, כמו כי מה הוה לאדם'.

ז | ביאור שולחן ערוך, אורח חיים, סי' ה, סעיף א, ד"ה ויכוין

- א אבל השם בעצמו ניקודו נעלם,
- ב כמו כל כתבין שבתורה.
- ג וניקודו הוא סוד שם המפורש.
- ד וגם אם בא לחשוב פי' כתיבתו, אין פירושו כן,
- ה אלא נמצא קיים,
- ו וכמו שם אשתו חוה,
- ז וכמ"ש הר"ש וש"מ.

דברים נוספים על מהלך גילוי שם ה' כתב הגר"א בפסקאות הבאות. במילים 'כמ"ש בס"ד ע"ש' |ח| מפנה הגר"א לדברים שכתב בביאור ספרא דצניעותא, והם הובאו לעיל פסקה ו. דוגמאות נוספות להפניות שהפנה הגר"א מחיבור אחד למשנהו הובאו לעיל סעיף א.

ח | ביאור תיקונים מזהר חדש עט ע"א, דף יח ע"ג-ע"ד

- = פסקה זו היא חלק מפסקה כו
- א לאו אינון נהורין כו'.
- ב דשמא קדישא מתחיל מחכמה,
- ג לפי שמשם הוא שירותא לאתגליא,
- ד משא"כ בא"א, שלפיכך נקרא אק"ק, כמ"ש בס"ד ע"ש.
- ה והן ד' מדרגות, ד' אותיות השם, ד' פרצופים, או"א זו"נ.
- ו גילוי אחר גילוי.

ט | ביאור ספרא דצניעותא, דף ד ע"ב

- = פסקה זו היא המשכה של פסקה רנה
- א וידוע כי הג"ד נק' הנסתרות,
- ב והוית הפרצוף מתחיל מגופא, עולם חסד יבנה.
- ג ולכן נק' ז"א בשם הוי"ה.
- ד ועל ג"ר אמר, אהי, אנא זמין למהוי, כמ"ש בזהר,

ה שאתגלה בז"ת.

[י] שם הוי"ה: השגה מיוחדת לישראל

לימד הגר"א כי תכלית האצילות היא גילוי שם הוי"ה, כמובא בסעיף ט. משום כך הוא הדגיש כי שם הוי"ה מיוחד לישראל, ובהשגתו תלויה אמונתנו, וזה ענין כי כל אמונתנו הוא בשם הוי"ה, ובה אנחנו נבדלים מן האומות. כי כל האומות משיגין את שמו ית'... רק שאין משיגין את שם הוי"ה, רק בשאר השמות. וכולם אינן שם העצם, רק שמות משותפים, לכן אינן דבקינ בו ית', רק עובדין אותו בשיתוף, כי כל השמות אינן רק משותפין ומושאלין מפעולותיו. לא כאלה חלק יעקב, שהם דבקינ בשם זה, ולכן הם דבקים בגוף האילן, משא"כ האומות בענפין ועלין, שהן כינויין |י|. לעיל, פסקאות ה-ז, ביאר הגר"א את שם הוי"ה על פי חילוף אות י' לאות ו', כדוגמת חיה חוה. גם בפסקה י כתב כן, וזהו שם העצם, שאינו מושאל מפעולה, רק (מורה) על היותו תמיד, והיותו מעצמו, ונתחלף היו"ד לוא"ו להיות שם כמו חוה, וכן הוא ניקוד הוא"ו קמץ, על טעם זה.

[י | ביאור זוהר ח"ב רמז ע"ב, דף יט ע"א

- א ענין מהימנותא אמור בכ"מ על ו"ק.
 ב והענין כי כל אמונתנו הוא בשם הוי"ה, ובה אנחנו נבדלים מן האומות.
 ג כי כל האומות משיגין את שמו ית', כמ"ש גדול שמי בגוים, ובכ"מ כו',
 ד רק שאין משיגין את שם הוי"ה, רק בשאר השמות.
 ה וכולם אינן שם העצם, רק שמות משותפים,
 ו לכן אינן דבקינ בו ית', רק עובדין אותו בשיתוף,
 ז כי כל השמות אינן רק משותפין ומושאלין מפעולותיו,
 ח לא כאלה חלק יעקב, שהם דבקינ בשם זה,
 ט ולכן הם דבקים בגוף האילן,
 י משא"כ האומות בענפין ועלין, שהן כינויין.
 יא ולכן מרע"ה לא הזכיר לפרעה רק שם הוי"ה.
 יב ודא אקשי ליה מכלהו.
 יג וז"ש ה' אלקיננו, אלקיננו לבד.
 יד והוא שם העצם, שאינו מושאל מפעולה, רק (מורה) על היותו תמיד, והיותו מעצמו,
 טו ונתחלף היו"ד לוא"ו להיות שם כמו חוה,
 טז וכן הוא ניקוד הוא"ו קמץ, על טעם זה.
 יז וזהו מהימנותא.
 יח ועיקר השם הוא בו"ק כידוע, ששם נתגלה היותו,
 יט שלכן נקרא ו"ק בכ"מ מהימנותא,
 כ ואף אם יקרא לכל ע"ס מהימנותא,
 כא לפי שכולם בכללות נכללו בשם הוי"ה כידוע.

- כב וז"ש כאן גו רזא דמהימנותא.
 כג ואמר רזא דמהימנותא, לפי שההיכלות והנהורין ורוחין אינן קרואין מהימנותא, שאינו נאמר אלא עליו ית' באלקותו,
 כד משא"כ היכלות ונהורין ורוחין שהן אינן אלקות,
 כה רק מהנשמה שבהן ואילך הן אלקות,
 כו ושם שם הוי"ה,
 כז אבל ההיכלות נק' אלקים, וז"ש גו רזא דמהימנותא.
 כח וידוע שבינה נק' רזא, והוא דרגא דנשמה.

•

דברי הגר"א כי ז'לכן הם דבקים בגוף האילן, משא"כ האומות בענפין ועליון, שהן כינויין |ין| נסמכים על דברי ר' יוסף ג'קטילה.

דע כי כל שמותיו הקדושים הנזכרים בתורה כולם תלויים בשם בן ד' אותיות שהוא יהוה. ואם תאמר והלא שם אהי"ה הוא העיקר והמקור? דע כי שם בן ד' אותיות הוא כדמיון גוף האילן, ושם אהי"ה הוא עיקר האילן הזה וממנו ישתרשו שורשים ויתפשטו ענפים לכל צד וצד, ושאר כל שמות הקודש כולם בדמיון ענפים וסנסנים נמשכים מגוף האילן, וכל אחד מן הענפים עושה פרי למינהו ומלבד שמות הקודש הידועים שאסור למוחקן, יש כמה כינויים אחרים תלויים בכל שם ושם, כגון שתאמר כינויין של יהוה מי הם, נורא, נושא עוון, עובר על פשע. כינויין של אל מי הם, כגון גדול, רחום, וחנן. כינויין של אלהים מי הם, כגון אדיר, שופט, דיין. ולכל אחד מאלו הכינויים יש כינויין אחרים תלויים בכל כינוי וכינוי מאלו, והם שאר כל מלות התורה. עד שנמצא כל התורה כולה נארגת על הכינויין, והכינויין על השמות, והשמות הקדושים כולם תלויים על שם יהוה וכולם מתאחדים בו. נמצאת כל התורה כולה נארגת על שם יהוה, ולפיכך נקראת תורת י"י תמימה (שערי אורה, שער א, דף ב ע"א).

[יא] גילוי שם הוי"ה: זיווג, עיבור ולידה

בסעיפים הקודמים הבאנו את חידושו הגדול של הגר"א – תכלית האצילות היא גילוי שם הוי"ה, ולא המשכת השפע, כאשר לימדו המקובלים. כיוון שחידש הגר"א כי תכליתה של האצילות היא גילוי שם הוי"ה, הוא ממשיך ומלמד את מהלך גילוי שם הוי"ה. הכיצד? סדר הזמנים של זיווג, עיבור ולידה הוא סדר הפעולות של גילוי שם ה'. 'בתחלה סתום במוח אבא... ולכן מתחיל בו י' של השם, והוא בסתימו... ואח"כ בזיווג יוצא הטפה, ואח"כ מצטייר בבטן אמו... ואחר שיצא ונתגלה הוא נקרא הוי"ה' |יא|.

הוסיף הגר"א וביאר את משמעותו של זמן העיבור, ז'לכן באמא קצת גילוי כידוע הוא כמו אשה מעוברת, שידועין שתלד, אבל באביו אין שום גילוי כלל שילד' |יא|. פירושו של הגר"א כי עיבור משמעו 'קצת גילוי', שונה לחלוטין מפירושו של האר"י. בדרך עץ חיים, שער יט, ובמקומות נוספים, פירש האר"י כי במשך העיבור מתבררים ונתקנים האורות, הניצוצין והכלים שבזעיר

אנפין. הגר"א איננו מזכיר פעולות של בירור ושל תיקון במשך העיבור, ועל כן משמעות העיבור מתבארת בכתביו בדרך אחרת מדרכו של האר"י. כיוון שפירש הגר"א כי תכלית האצילות היא גילוי שם הוי"ה, הוא מפרש כי עיבור זעיר אנפין משמעו 'קצת גילוי', וכי סדר הזמנים של גילוי שם ה' מגיע לתכליתו בגילוי שם הוי"ה בזעיר אנפין. 'וכל השמות הוא בז"א, ששם הוא גילוי, וזהו כוונתו, וכל השמות שקודם הוא ששם מורה שיתגלה, וכל מה שמתגלה יותר הוא יותר גדול... וזהו שם המיוחד, ר"ל גילוי מציאת א"ס, שנתגלה בז"א' |יא|.

|יא| ביאור ספרא דצניעותא, דף כ ע"ב-ע"ג

- = פסקה זו היא המשכה של פסקה ה
- = פסקה זו זהה לפסקה רעט
- א וכל השמות הוא בז"א,
- ב ששם הוא גילוי, וזהו כוונתו,
- ג וכל השמות שקודם הוא ששם מורה שיתגלה,
- ד וכל מה שמתגלה יותר הוא יותר גדול.
- ה כמו האדם הגשמי,
- ו בתחלה הוא במוח האב סתים מאד, ואינו אלא טפה כלול במוח.
- ז ואח"כ בשעת הזיווג אז יוצא הטפה, והוא יותר גלוי.
- ח ואח"כ מצטייר בבטן אמו, ונעשה שם אדם שלם.
- ט ועדיין הוא בבטן אמו ובטל לאמו.
- י ואח"כ מתחיל לצאת ראשו ורובו עד שיוצא כלו.
- יא ואח"כ יוצא כלו.
- יב וכן כאן.
- יג בתחלה סתום במוח אבא.
- יד ולכן אבא הוא שרותא,
- טו כמ"ש בא"ז, שהוא שרותא להוליד את ז"א.
- טז ולכן מתחיל בו י" של השם, והוא בסתימו,
- יז והחכמה מאין תמצא לא ידע כו' (איוב כ"ח),
- יח שהגילוי הוא בז"א.
- יט ושם הוא סתום מאד.
- כ ואח"כ בזיווג יוצא הטפה.
- כא ואח"כ מצטייר בבטן אמו.
- כב וכנגד אלו הג' בחינות אמר אקיי"ק. אשר. אקיי"ק.
- כג ואח"כ מתחיל להוליד, והוא אקיי"ק הג',
- כד כמ"ש במאמר הזה לבתר שארי לאולדא, ולא כתיב אשר אלא אקיי"ק, כלומר השתא יפוק ויתתקן כלא כו'.

- כה ואחר שיצא ונתגלה הוא נקרא הוי"ה.
 כו ולכן באמא קצת גילוי כידוע,
 כז הוא כמו אשה מעוברת, שידועין שתלד,
 כח אבל באביו אין שום גילוי כלל שילד.
 כט וזהו שם המיוחד,
 ל ר"ל גילוי מציאת א"ס, שנתגלה בז"א.
 = המשכה של פסקה זו נמצא בפסקה כ שורה י

שם הוי"ה מתגלה בזעיר אנפין בעת שהמוחין נמצאים בו. הגר"א מלמד כי המוחין הם שם הוי"ה, ורק בהימצאם נקרא זעיר אנפין בשם הוי"ה, וידוע שהמוחין דז"א נקראים הוי"ה. שז"א עצמו נקרא אלקים, וע"י המוחין נקרא ז"א הוי"ה |יב|. תוספת דברים על תיקון המוחין ועל שם הוי"ה תבוא להלן סעיף קסב.

יב | ביאור ספרא דצניעותא, דף כה ע"ב

- = פסקה זו וזה לפסקה רע
 א וידוע שהמוחין דז"א נקראים הוי"ה.
 ב שז"א עצמו נקרא אלקים,
 ג וע"י המוחין נקרא ז"א הוי"ה כידוע,
 ד ולכן הן ג' ווי"ן בג' הוי"ות.

[יב] גילוי שם הוי"ה: יציאת מצרים

עד עתה ראינו את דברי הגר"א על גילוי שם הוי"ה באצילות – בזעיר אנפין. עוד כתב הגר"א כי זעיר אנפין מתגלה בעת יציאת מצרים, ועמו מתגלה גם שם הוי"ה.

יג | ביאור ספרא דצניעותא, דף טז ע"ב

- א ששם הוי"ה הוא נגלה אחר יציאת ז"א,
 ב כמ"ש בפרשת א"מ, ואז נפתח הה"א ליה דנפיק מנה,
 ג וקודם אתפתחת ליה, שהוא הלידה,
 ד והוא גילוי יותר, ש ו' ניכר בתוך ה',
 ה ואח"כ נפיק מנה ו' גמור.
 ו והוא בסוד ג"פ אקיי"ק והוי"ה, כמ"ש לקמן,
 ז והוא סוד יציאת מצרים.

יד | ביאור ספרא דצניעותא, דף יז ע"ג-ע"ד

- = פסקה זו היא המשכה של פסקה קצ

- = פסקה זו היא חלק מפסקה רפ
 = חלק מפסקה זו נמצא בפסקה קמא
 א וכן היתה ביציאת מצרים.
 ב שבגלות היה הכל סתום,
 ג ולכן אמר פרעה לא ידעתי את ה',
 ד שהיה במצרים בגלות...
 ה ואח"כ בסנה סידר הקב"ה למשה כל המעשים הנ"ל.
 ו ובתחלה... בסוד כל האותות והמופתים, ויציאת מצרים וקריעת ים סוף...
 ז וכ"ז הוא בפסוק שהודיע לו השם למשה
 ח היאך יתגלה השם מדרגא לדרגא,
 ט כמ"ש בפרשת א"מ דף ס"ה ע"ב, ורוא דמלה הכי הוא, אקיי"ק דא כללא דכלא, דכד שבילין סתימין ולא מתפרשין, וכלילין בחד אתר, כדין אקרי אקיי"ק, כללא כלא סתיים ולא אתגלייא... בתר דנפיק כלא ואתתקן כל חד וחד באתריה, שבק כלא ואמר ה', דא פרשא ודא קיומא, ובההיא שעתא ידע משה רוא דשמא קדישא סתיים וגליא כו'.
 = המשכה של פסקה זו נמצא בפסקה תרח

[טו] ביאור זוהר ח"ג יא ע"א, דף ב ע"ב

- א אהי"ה אשר אהי"ה, כח"ב,
 ב אהי"ה ב' דז"א,
 ג ומחכמה ולמטה, הוי"ה...
 ד הכל ז"א,
 ה בעודו סתום במוח אבא,
 ו ובשעת זיווג ובשעת עיבור, אהי"ה אשר אהי"ה,
 ז ובשעת לידה הג'.
 ח ואח"כ שגולד, כולו הוי"ה,
 ט וז"ש בגמ' (ברכות ט' ב'), אני הייתי במצרים כו', בשעבוד מלכיות, כי כן הוא בגלות.
 י ובמצרים היה סתום יותר, בלא תורה, ושיעבוד גדול,
 יא אבל בשעת התחלת הגאולה אז היתה לידה,
 יב וז"ש ואמרת אליהם כו'.
 יג ואח"כ ביציאת מצרים, וה' הולך כו'.

[יג] הסתלקות המוחין: שם הוי"ה סתום, הקב"ה נקרא הוא

לעיל, סעיף יא, הבאנו את דברי הגר"א כי הופעת המוחין משמעה גילוי שם הוי"ה, וכי שם הוי"ה מתגלה בזעיר אנפין בעת שהמוחין נמצאים בו, וידוע שהמוחין דז"א נקראים הוי"ה. שז"א עצמו נקרא אלקים, וע"י המוחין נקרא ז"א הוי"ה' [יב]. מכלל הן אתה שומע לאו, ובפסקה טז מבאר

הגר"א כי הסתלקות המוחין משמעה ששם הוי"ה סתום ואינו מתגלה. כיוון שהשם סתום נקרא הקב"ה 'הוא', בלשון נסתר ונעלם. ר"ל דהקב"ה נקרא הוא, כשהשם סתים, כשמסתלקין מוחין דז"א למעלה, ומסתלק ג"כ ז"א בע"ק כידוע, שאז נקרא הוא, סתים'.
 דברים קצרים כתב כאן הגר"א. הם נובעים משיטתו המיוחדת כי מהות האצילות היא ההתגלות של הדברים האלוהיים לישראל, ומשמעותם המלאה תתברר להלן סעיף שד.
 פסקה טז מבארת את ספרא דצניעותא, דפים כג ע"ב - כד ע"א: הוא ה"א כליל... כד אסתלק י' מן ו"ד בחובי עלמא... כד אסתליק יו"ד מן ה"א... כי אם לבינה תקרא וגומר.

טז | ביאור ספרא דצניעותא, דף כג ע"ד

=	פסקה זו היא חלק מפסקה פ
א	ה"א ה"י א' כליל כו', עד סוף הפרק.
ב	ר"ל דהקב"ה נקרא הוא,
ג	כשהשם סתים,
ד	כשמסתלקין מוחין דז"א למעלה,
ה	ומסתלק ג"כ ז"א בע"ק כידוע,
ו	שאז נקרא הוא, סתים.

פרק רביעי

גילוי שם הוי"ה ושם אדנ"י

בפרק הקודם הבאנו את דברי הגר"א כי תכלית האצילות היא לגלות את שם הוי"ה, ומהלכה הוא משם אהי"ה בעתיקא קדישא אל שם הוי"ה בזעיר אנפין. הוסיף הגר"א ולימד כי שם נוסף מתגלה באצילות – שם אדנ"י. שם זה מתגלה בספירת מלכות, היא הספירה האחרונה באצילות.

[יד] תפארת ומלכות: גילוי שם הוי"ה ושם אדנ"י

לימד הגר"א כי תכלית האצילות היא גילוי שם הוי"ה, כמובא לעיל סעיפים ט-י. עוד לימד כי המהלך של גילוי שם ה' מגיע אל תכליתו בגילוי שם הוי"ה בזעיר אנפין, כמובא לעיל סעיף יא. אלא שמהלך גילוי שם ה' לא תם כאן, והוא מגיע אל סופו בספירת מלכות – בה מתגלה שם אדנ"י, ולכן אף שם הוי"ה אינו נגלה, כי אם ע"י שם אדנ"י במלכות' [יז].
סוף הגילוי הוא בספירת מלכות, ואילו בזעיר אנפין אין הגילוי שלם. וז"ש זעירא דאנפין אתגליא ולא אתגליא... ואין נגלין אלא ע"י מלכות' [יז], וז"א אתגלי"א, ואעפ"כ לא אתגלייא ממש, שעיקר הגילוי מתחיל ממלכות' [יח].

ביאור ספרא דצניעותא, דף כח ע"ג | יז |

- = חלק מפסקה זו נמצא גם בפסקה ו וגם בפסקה לה
א ונתבאר ג"כ שז"א אתגליא,
ב ומ"מ לא אתגליא ממש...
ג וז"ש זעירא דאנפין אתגליא ולא אתגליא,
ד שאין נגלה ממש רק בעינין סתימין,
ה ואין נגלין אלא ע"י מלכות.

ו ומ"מ אפילו ז"א אתגלי ולא אתגלי כנ"ל,
ז ולכן אף שם הוי"ה אינו נגלה,
ח כי אם ע"י שם אדנ"י במלכות,

ט כמ"ש (פסחים נ' ע"א) כתיב זה שמי וכתוב וזה זכרי, לא כשאני נכתב אני נקרא כו' לעולם כתיב.
 י וכמ"ש בפרשת נשא דף קמ"ו ע"ב, אמר ר"ש תאנא בצניעותא דספרא כו' עד סתים כלא באתוון רשימין.
 יא וז"ש, זעי"רא דאנ"פין את"גליא ול"א את"גליא, כמ"ש"ל.

יח | ביאור ספרא דצניעותא, דף כה ע"ב

= פסקה זו היא חלק מפסקה לה
 א וז"א אתגלי"א,
 ב ואעפ"כ לא אתגלי"א ממש,
 ג שעיקר הגילוי מתחיל ממלכות.

על מקומה של ספירת מלכות במהלך הגילוי כתב הגר"א פעם נוספת, 'מלכות דאצילות... והיא ראשית הגילוי, שאפי' ז"א אתגלי"א ולא אתגלי"א, אבל היא אתגלי"א | יט. גם בפסקה זו הוא מבחין בין זעיר אנפין שהוא 'אתגלי"א ולא אתגלי"א' ובין ספירת מלכות שהיא 'ראשית הגילוי' והיא אתגלי"א'.

יט | ביאור ספרא דצניעותא, דף ל ע"א

= פסקה זו היא חלק מפסקה צו
 א מלכות דאצילות,
 ב והיא ראש לבריאה...
 ג והיא ראשית הגילוי,
 ד שאפי' ז"א אתגלי"א ולא אתגלי"א,
 ה אבל היא אתגלי"א,
 ו וזה זכרי כמ"ש"ל.

[טו] תפארת ומלכות: שם הוי"ה, הנהגה בתחתונים, שליטה על העולם

בסעיף הקודם הבאנו את דברי הגר"א על מהלך הגילוי באצילות – גילוי שם הוי"ה בזעיר אנפין, שאינו גילוי גמור, וגילוי שם אדני"י בספירת מלכות, שהוא עיקר הגילוי.
 בפסקה כ מבחין הגר"א בין ייעודה של ספירת מלכות לייעודן של הספירות שלמעלה ממנה. בזעיר אנפין מתגלה מציאותו של אין סוף, וכל השמות הוא בז"א, ששם הוא גילוי, וזהו כוונתו, וכל השמות שקודם הוא ששם מורה שיתגלה, וכל מה שמתגלה יותר הוא יותר גדול... וזהו שם המיוחד, ר"ל גילוי מציאת א"ס, שנתגלה בז"א. לעומת זאת, בספירת מלכות מתגלית ההנהגה האלוקית בעולמנו, וזשם אדני במלכות הוא על הנהגתו בתחתונים, ולכן היא ראש לשועלים, וע"י מנהיג בתחתונים | כן, זכ"ה שכינתא לקב"ה, שע"י מנהיג את התחתונים, וע"י יגלה לתחתונים

אדון הכל' |כא|, 'נוקבא דאצילות... ושם הוא השליטה על העולם, ומלכותו בכל משלה, אדון כל הארץ' |כב|. האריך הגר"א בביאור ההנהגה האלוקית שבספירת מלכות, ודבריו אלה יובאו להלן פרק יד ופרק יז. תוספת דברים על משמעות הביטוי 'ראש לשועלים' תובא להלן סעיף נח.

א | כ | ביאור ספרא דצניעותא, דף כ ע"ג

- = חלק מפסקה זו נמצא גם בפסקה יא וגם בפסקה רעט
- א וכל השמות הוא בז"א,
- ב ששם הוא גילוי, וזהו כוונתו,
- ג וכל השמות שקודם הוא ששם מורה שיתגלה,
- ד וכל מה שמתגלה יותר הוא יותר גדול...
- ה ואחר שיצא ונתגלה הוא נקרא הוי"ה.
- ו ולכן באמא קצת גילוי כידוע הוא כמו אשה מעוברת, שיודעין שתלד,
- ז אבל באביו אין שום גילוי כלל שילד.
- ח וזהו שם המיוחד,
- ט ר"ל גילוי מציאת א"ס, שנתגלה בז"א.
- י ושם אדני במלכות הוא על הנהגתו בתחתונים,
- יא ולכן היא ראש לשועלים,
- יב וע"י מנהיג בתחתונים.

א | כא | ביאור תיקוני הזוהר, תיקונא שבעין, דף קנו ע"ב

- א וכ"ה שכינתא לקב"ה,
- ב שע"י מנהיג את התחתונים,
- ג וע"י יגלה לתחתונים אדון הכל.

א | כב | ביאור ספרא דצניעותא, דף ל ע"ד

- א וז"ס נעשה אדם, שהוא נוקבא דאצילות.
- ב בעלמנו כדמותינו, שהיא כוללת צלם ודמות, דו"נ.
- ג ושם הוא השליטה על העולם,
- ד ומלכותו בכל משלה (תהלים ק"ג), אדון כל הארץ (יהושע ג).
- ה וז"ש וירדו בדגת הים כו', הן כל מ"ש לעיל (סוף פ"ג).
- ו ואמר, וירדו, לשון רבים, לכלול ג"כ דכורא,
- ז שע"י ז"נ מתנהגים העולם כידוע,
- ח ועיקר ע"י [= על ידה],
- ט מ"מ שניהם מושלים,
- י כמ"ש, את המאור הגדול לממשלת היום, ואת המאור הקטן לממשלת הלילה.

[טז] תפארת ומלכות: שם העצם ושם התואר

הבחנות נוספות בין שם הוי"ה ובין שם אדני" ערך הגר"א בפסקה כג. שם הוי"ה הוא שם העצם, ושם אדני" הוא שם התואר. וזהו שם העצם, והוא ע"ש הגלותו ית'... ונקרא אדני... וזהו שם התואר. שם הוי"ה הוא שם הפעולה, ושם אדני" הוא שם התכלית. וזהו ע"ש הפעולה שמהוה הכל... ונקרא אדני ע"ש התכלית'.
האריך הגר"א בביאור ההנהגה האלוקית שבספירת מלכות, ודבריו אלה יובאו להלן פרק ט ופרק יז.

[כג] ליקושים, ביאור משנת חסידים, עם ביאור ספרא דצניעותא, דף לט ע"א

- = פסקה זו היא המשכן של פסקה פה וכן של פסקה קסח
א ונקרא אדני ע"ש התכלית,
ב והוי"ה ע"ש הפעולה שמהוה הכל.
ג וזהו שם התואר,
ד והוי"ש שם העצם,
ה והוא ע"ש הגלותו ית',
ו וזהו הוי" ג"כ.

[יז] בין הגר"א ובין כלל המקובלים: גילוי שם ה'

לעיל, סעיף ט, הבאנו את דברי הגר"א כי התכלית של ההאצלה ושל הבריאה היא גילוי שם ה', עיקר הכוונה של א"ס הוא שיתגלה שמו בעולם, וזה כוונת בריא' העולם, ולכן נחית מדרגא לדרגא, גילוי אחר גילוי עד ז"א, ושם נתגלה ה'. את התכלית הכוללת הזאת ביאר הגר"א בתיאור מפורט של מהלך האצילות מהשם הנעלם אל השם הגלוי – משם אהי"ה בעתיקא קדישא אל שם הוי"ה בספירת תפארת, ואל שם אדני" שבספירת מלכות.
דברים דומים על תכלית ההאצלה והבריאה כתב הגר"א בפסקה לו, וכן א"ס נתגלה וברא את העולם לגילוי ולאשתמודע ליה, כמ"ש בזוהר'. בדברים אלה מפנה הגר"א למאמר זה.

אבל בתר דעבד האי דיוקנא דמרכבה דאדם עלאה, נחית תמן ואתקרי בהווא דיוקנא יהו"ה, בגין דישתמודעון ליה במדות דיליה בכל מדה ומדה. וקרא אל אלהים שדי צבאות אהי"ה, בגין דישתמודעון ליה בכל מדה ומדה, איך יתנהג עלמא בחס"ד ובדינא, כפום עובדיהון דבני נשא, דאי לא יתפשט נהוריה על כל בריין איך ישתמודעון ליה, ואיך יתקיים מלא כל הארץ כבודו (זוהר ח"ב מב ע"ב).

כבר ציטט ר' משה קורדובירו את מאמר הזוהר הזה, ולמד ממנו כי טעם ההאצלה הוא גילוי גדולתו של המאציל אל הנבראים.

וראה להאציל האצילות הזו ולגלות לעיני הנבראים גדולתו, כדי שיהא ניכר לנבראיו ומושג קצת ע"י אצילותו הקדוש והטהור, וזהו ממדות טובו היות רצונו לגלות רוממותו אל השפלים... כי עקר האצילות בגין דישתמודעון ליה וכו', כי ע"י הספירות יתגלה גדולתו אלינו (פרדס רמונים, שער ב, פרק ו).

בגין דישתמודעין ליה, פ"י לכן הוא מתפשט בהם. והטעם כי כל עצם האצילות אינו אלא לגלות אלקותו אל השפלים... נתפשט לפי מדותיו, כדי שיהיה בני העולם מכירים אותו לפי מציאותו בכל מדה ומדה ופעולתו על ידה (שם, שער ד, פרק ח).

גם ר' חיים ויטל ציטט את דברי הזוהר, והוא למד מהם כי תכלית האצילות היא שייקרא המאציל בשמותיו ובכינויו.

בענין תכלית הכוונה של בריאת העולמות נבאר עתה ב' חקירות שנתעסקו בהם המקובלים. החקירה הראשונה הוא, מה שחקרו חכמים ראשונים ואחרונים לדעת סיבת בריאת העולמות לאיזה סיבה היתה. ונמנו וגמרו וגזרו אומר כי סיבת הדבר היה לפי שהנה הוא יתברך מוכרח שיהיה שלם בכל פעולותיו וכוחותיו ובכל שמותיו... ואם לא נבראו העולמות וכל אשר בהם לא יוכל ליראות אמיתת הוראת היוותו יתברך הנצחית בעבר והיה ועתיד, ולא יהיה נקרא בשם הוי"ה... ואם לא היה לו נבראים לא יוכל ליקרא בשם אדון... וכן בענין הכנויים, כגון רחום וחנון ארץ אפים לא יקרא על שםם זולת בהיות נבראים בעולם שיקראו לו ארץ אפים, וכיוצא בזה בשאר הכינויים כולם... ובפ' בא דמ"ב וז"ל דאי לא אתפשט נהוריה על כל בריין איך ישתמודעון ליה, ואיך יתקיים מלא כל הארץ כבודו (ראש ספר אוצרות חיים; דרך עץ חיים, שער א, ענף א).

דברים אלו של ר' חיים ויטל היו לפני ר' משה חיים לוצאטו, והוא קרא להם 'הכוונה השטחית'.

שלשה מיני ידיעות זו לפנים מזו יש בחכמת האמת, והם נמשכים מידיעת הכוונה של בריאת העולם.

הכוונה השטחית הוא, שהמאציל ית"ש ברא את עולמו לתת מקום לתוארים, כמ"ש בריש אוצרות חיים, שהוא לקרוא רחום וחנון ארץ אפים וכיוצא, ואחר זה נמשך כל ידיעת האילן הקדוש עם כל ענפיו...

ידיעה השנית בענין הכוונה הוא, שהמאציל ית"ש ברא את העולם להיטיב לנבראים הטבה שלימה, שיקבלו בזכות ולא בצדקה... ומי שלא הגיע לידיעה זו נקרא שלא הבין כלום. ידיעה השלישית בכוונה שהיא ידיעה נפלאה מאד, והוא שהמאציל ית"ש רצה לגלות יחודו, להראות כי אני ראשון ואני אחרון, ועל כל פנים כל קללה תהפך לברכה וכל רע יחזור לטוב, וזה סוד אודך ה' כי אנפת בי וכו'. ואחר זה נמשך הידיעה של כל הספירות שחוזרות כולם אל היחוד העליון של הא"ס ב"ה... ולהגיע לזאת הידיעה צריך [יגיעה] הרבה, ומי שהגיע [הוא] המבין כל ענייני החכמה בעומק גדול. אך מי שלא הגיע לפחות לשנייה, ודאי לא הבין כלום (איגרות פתחי חכמה ודעת, עמ' תד).

רמח"ל הציב שלוש ידיעות בחכמת האמת. הראשונה, ידיעת התארים, היא 'הכוונה השטחית', ומי שהגיע רק אליה 'נקרא שלא הבין כלום'. השלישית, גילוי הייחוד, היא ידיעה נפלאה מאד, ומי שהגיע אליה הוא 'המבין כל ענייני החכמה בעומק גדול'. ידיעה זו של גילוי הייחוד היא חידושו של רמח"ל, והוא פירטה בחיבוריו: קל"ח פתחי חכמה, דעת תבונות וכללים תצ"ד.

הגר"א לא הזכיר את גילוי הייחוד כלל וכלל. להלן, סעיף קטז, נראה כי בכל כתביו הוא לא הזכיר את הנהגת הייחוד ואת הנהגת הטוב ורע, ולא הביא מאומה מכל אשר ביאר רמח"ל על הנהגת הקו והנהגת הרשימו. הגר"א מלמד כי תכליתה של האצילות היא גילוי שם ה', ולכאורה זו היא הידיעה הראשונה משלוש הידיעות שהזכיר רמח"ל. אילו ראה רמח"ל את דברי הגר"א על תכלית האצילות, האם היה מכנה אותה 'הכוונה השטחית'?

עיון בדברי הגר"א ובדברי המקובלים על תכלית האצילות כגילוי שם ה' מגלה כי אך שיתוף השמות כאן, ובאמת שונים הם מאוד אלה מאלה. אמנם מקובלים אלה כתבו כי גילוי שם ה' הוא סיבת ההאצלה, אך הם השאירו את התכלית הזאת כטעם כללי להאצלה ולא המשיכו בביאור מהלך הספירות בפרוטרוט על פיה. את המהלך המפורט של הספירות הם ביארו כמהלך מפורט של המשכת השפע – המשכת שפע לקיום העולמות, המשכת שפע לתוספת, המשכת שפע ברכה וחירות, המשכת שפע נשמות. לעומתם לימד הגר"א את גילוי שם ה' הן כתכלית כוללת של האצילות הן כתיאור מפורט של מהלך הספירות – ראשיתו שם אה"ה בעתיקא קדישא, המשכו שם הו"ה בספירת תפארת, ואחריתו שם אדנ"י בספירת מלכות.

לא זו אף זו. אל גילוי שם ה' הוסיף הגר"א את הופעת התורה, המצווה והשכינה לישראל. ההופעה הזאת היא מהותה של האצילות, והגר"א העמיק בה ושכלל אותה עד שעשאה שיטה שלמה ומבונה של מהלך הספירות בכל כלליו ובכל פרטיו. עד עתה ראינו רק את מסדו של מהלך זה, ואת המשכו המלא והמפורט נציג בפרקים הבאים.

פרק חמישי

גילוי מאין ליש, גילוי אחר גילוי

בפרקים הקודמים הבאנו את דברי הגר"א כי מהלך האצילות הוא מהלך של גילוי שמות ה' – משם אהי"ה הנעלם אל שם הוי"ה הגלוי ואל שם אדנ"י. עוד לימד הגר"א על מהלכים נוספים של גילוי באצילות – מהטמיר אל הגלוי, ומהאין אל היש.

[יח] רדל"א וחכמה: נעלם וגלוי, התלבשות

לעיל, פרק ג, הבאנו את דברי הגר"א כי מהלך האצילות הוא מהלך של 'גילוי אחר גילוי' |א|. עוד הבאנו שם את הבחנת הגר"א בין רישא דלא אתיידע שהוא נסתר, 'א"ס, רדל"א, הנקרא צניעותא', ובין ספירת חכמה שהיא גלויה, 'וחכמה, שהוא נקרא ראשית, הוא ספר שלו וגילוי' |א|. כדברים האלה כתב הגר"א בארבע הפסקאות הבאות. בפסקה כד מבחין הגר"א בין רישא דלא אתיידע, 'שהוא נעלם מעיני כלי, ובין ספירת חכמה, שהיא 'גילוי ולבושו להתגלות בתחתונים'. עוד הוא מבחין בין שתי התחלות באצילות – בין רישא דלא אתיידע, שהוא 'התחלת האצילות בטמירו', ובין ספירת חכמה, שהיא 'שירותא בגילוי'.

| כד | ביאור ספרא דצניעותא, דף א ע"א-ע"ב

- א דצניעותא. הוא רישא דלא אתיידע,
ב שהוא נעלם מעיני כלי,
ג וחכמה – גילוי ולבושו להתגלות בתחתונים כנ"ל.
ד אע"ג דמתלבש בא"א, מ"מ שם סתום,
ה כנ"ל בא"ז, בעתיקא לא אקרי לא הוי שירותא וסיומא ובגין כו' בגין דאתכסיא ולא אתגליא כו'. וכמש"ש דף רפ"ח ע"א, עתיקא קדישא הוא בוצינא עילאה סתימא דכל סתימין ולא שכיח בר אינון נהורין דמתפשטין דמתגלין וטמירין ואינון אקרי שמא קדישא.
ו והם מחכמה ולמטה, שמשם מתחיל השם,
ז וכמ"ש שם לעיל, אפיק ט' נהורין כו'...

- ח והתחלת האצילות בטמירו הוא רדל"א,
- ט ושירותא בגילוי הוא החכמה,
- י וכן שניהם הם כלל כל האצילות,
- יא זה בטמירו
- יב וזה בשירותא דגילוי.

בפסקה כה מבחין הגר"א בין ספירת כתר, 'שבו א"א לדבר בו אפילו דרך רמז ומחשבה כלל', ובין ספירת חכמה, 'הראשית הוא בכל פרצוף מהחכמה'.

| כה | ביאור ספרא דצניעותא, דף ו ע"א

- = פסקה זו היא חלק מפסקה תכו
- א וכל רדל"א הוא ע"ש החכמה שבו,
- ב כי הראשית הוא בכל פרצוף מהחכמה,
- ג אבל כתר שבו א"א לדבר בו אפילו דרך רמז ומחשבה כלל.
- ד וז"ת דחכמה הוא עיקר רדל"א שמדברין בו,
- ה וז"ת דבינה הוא כתר דא"א.

בפסקה כו מבחין הגר"א בין ספירת חכמה, 'דשמא קדישא מתחיל מחכמה, לפי שמשם הוא שירותא לאתגליא', ובין אריך אנפין, 'משא"כ בא"א, שלפיכך נקרא אקי"ק'.

במילים 'כמ"ש בס"ד ע"ש' מפנה הגר"א לדברים שכתב בביאור ספרא דצניעותא, והם הובאו לעיל פסקה ו. דוגמאות נוספות להפניות שהפנה הגר"א מחיבור אחד למשנהו הובאו לעיל סעיף א.

כתב כאן הגר"א. 'והן ד' מדרגות, ד' אותיות השם, ד' פרצופים, או"א זו"נ. גילוי אחר גילוי'. מהלך הגילוי של שם ה' נתבאר לעיל פרק ג. המשפט, 'משא"כ בחכמה שנק' יש', יתבאר בהרחבה בסעיף הבא.

| כו | ביאור תיקונים מזוהר חדש עט ע"א, דף יח ע"ג-ע"ד

- = חלק מפסקה זו נמצא גם בפסקה ח
- א לאו אינון נהורין כו'.
- ב דשמא קדישא מתחיל מחכמה,
- ג לפי שמשם הוא שירותא לאתגליא,
- ד משא"כ בא"א, שלפיכך נקרא אקי"ק, כמ"ש בס"ד ע"ש.
- ה והן ד' מדרגות, ד' אותיות השם, ד' פרצופים, או"א זו"נ.
- ו גילוי אחר גילוי...
- ז ואמר, ולא אית מאן דקיימא בהו, נגד חכמה.
- ח שלמעלה מחכמה נקרא א"ס, שאין יכול לקיימא בהו, כמ"ש בז"ח נהורא דלא קיימא כו',
- ט משא"כ בחכמה שנק' יש, כידוע.

גם פסקה כז מבחינה בין ספירת חכמה, היא פרצוף אבא, וכן בכל פרצוף הוא שירותא מחכמה...
 וכן שירותא לכל הפרצופים הוא אבא, ובין ספירת כתר, היא אריך אנפין, שכתר שלו אינו רק
 שורש לט"ס שלו... וא"א אינו רק שורש להם'.

ביאור ספרא דצניעותא, דף ה ע"ג

א	והשרשים לכל הט"ס הוא א"א בט"ס,
ב	כמ"ש בא"ז רפ"ח ע"א, אפיק ט' נהורין כו', ובזוהר פקודי הנ"ל.
ג	וג' רישין שלו הוא כח"ב שלו.
ד	ושירותא דא"א מרישא תניינא,
ה	רישא חורא, ע"ק,
ו	והוא חכמה שלו.
ז	וכן בכל פרצוף הוא שירותא מחכמה,
ח	שכתר שלו אינו רק שורש לט"ס שלו,
ט	והוא מפרצוף שלמעלה.
י	וכן שירותא לכל הפרצופים הוא אבא,
יא	וא"א אינו רק שורש להם.
יב	ונמצא אין בא"א רק ט"ס מחכמה ולמטה,
יג	והן ט' שרשים לט"ס של כל האצילות.
=	המשכה של פסקה זו נמצא בפסקה תטז

[יט] כתר וחכמה: גילוי האין והמחשבה

בסעיף הקודם הבאנו את דברי הגר"א על מהלך הספירות מן הנעלם והטמיר אל הגלוי. עוד
 התבונן הגר"א במהלך הגילוי שבאצילות והבחין בו בין האין ובין היש. הוא מבחין בין ספירת
 'כתר שנקרא אין, שאף מציאותו לא מושג, ובין ספירת חכמה שנקראת 'יש, ע"ש שמושג
 מציאותו' [כח]; בין ספירת 'כתר נקרא אין, שאפי' מהותה לא ידיע, ובין ספירת 'חכמה נקרא יש,
 שידוע מציאותה, ולא נגלה ממנה רק שיש מציאות, ולא נודע מה' [כט].
 כך כתב הגר"א גם בפסקה שתובא להלן סעיף קי, 'כי אפי' ספי' ראשונה קורין אין, ושני' מכנין
 יש, שידענו שהוא נמצא, וזה לבד משיגין ממנה, משא"כ בראשונה' [קע].
 מהלך נוסף של גילוי, שפותח גם הוא באין, יובא להלן סעיף קו.

ביאור זוהר ח"ב רנד ע"ב, דף ל ע"א

=	פסקה זו היא חלק מפסקה תקכט
א	ונתיב א' נעלם, לא ידעו עיט,
ב	והוא נתיב הראשון שדבוק במקורו.
ג	ואינן מושגין רק ש"י.

- ד ולכן נקרא חכמה יש,
- ה ע"ש שמושג מציאותו.
- ו משא"כ כתר שנקרא אין,
- ז שאף מציאותו לא מושג.
- ח ולכן אל הוא נהירו דחכמתא,
- ט וש"י נהורין תחות כורסיא.

| כט | ביאור תיקונים מזוהר חדש פט ע"ד, דף נ ע"ב

- א וכ"ה בעשרה גלגלים,
- ב שגלגל השכל אינו מושג בשכל כלל.
- ג וכ"ה באדם קדמון של העולמות,
- ד שהסתיר אותו בזוהר ולא דבר ממנו כלל,
- ה רק באיזה מקומות בהעלם גמור.
- ו ובו אין שייך אדם רק לשבר את האוזן כידוע.
- ז וכ"ה בכל העולמות.
- ח אבל הרצון הוא בסוד החכמה, ידיע ולא ידיע.
- ט ידיע, מציאותה. ולא ידיע, מהותה.
- י שלכן כתר נקרא אין,
- יא שאפי' מהותה [לפה"נ צ"ל מציאותה וע"ל ד"ה ונפיק א'. המעתיק] לא ידיע,
- יב אבל החכמה נקרא יש, שידוע מציאותה,
- יג ולא נגלה ממנה רק שיש מציאות, ולא נודע מה.

גם בפסקה ל מבחין הגר"א בין ספירת כתר, שנקראת אין ואינה מושגת כלל, ובין ספירת חכמה, שנקראת יש ומציאותה מושגת, ועל אלה הוא מוסיף גם את ספירת זעיר אנפין, שנקראת יש מיש ובו הגילוי.

תחילה מפרש הגר"א את עניינו של עתיקא קדישא, 'שבע"ק הן סתומין ואינן נמצאין, שע"ק נקרא אין, שאפילו מציאותו אין משיגין'. אחר הוא מפרש את עניינה של ספירת חכמה, 'זהחכמה עלאה הוא שירותא לאשתכחא', אמנם היא אינה מושגת, 'וגם הוא אינו מושג', אבל 'מציאותו נגלה, ובו מתחיל... והוא ראשית'. משום כך נקראת ספירת חכמה 'יש מאין', כלומר ספירת חכמה שהיא יש יוצאת מעתיקא קדישא שנקרא אין. אחר כל אלה ממשיך הגר"א לבאר האצלת יש מיש' – 'אבל ממנו ולמטה הוא יש מיש, והוא תהו, חומר הראשון שנקרא גולם, שאין ניכר מהותו אלא מציאותו, עד שהוא מגיע אל זעיר אנפין – אל מקום הגילוי, 'זבז"א הוא הגילוי'.

פסקה ל מבארת את ספרא דצניעותא, דף כא ע"א: מתפשטן אתון לבתר ואתכללו בזעירא דאפינן. כמה דשריא בגולגלתא אשתכחו מתפשטן בכל גופא לשכללא כלא.

| ל | ביאור ספרא דצניעותא, דף כא ע"ב-ע"ג

=	פסקה זו היא המשכה של פסקה רעב
=	פסקה זו זהה לפסקה רעו
א	ואמר בגלגלתא אשתכחו. ר"ל כאן נמצאין ומתגלין,
ב	שבע"ק הן סתומין ואינן נמצאין,
ג	שע"ק נקרא אין, שאפילו מציאותו אין משיגין,
ד	והחכמה עלאה הוא שירותא לאשתכחא,
ה	כמ"ש בא"ז דף רפ"ט ע"ב, אתר דשירותא אשתכח כו', הוא נהירו דחכמתא ושירותא ממה דאתגלייא הוה כו'.
ו	וגם הוא אינו מושג,
ז	כמ"ש שם דף ר"צ ע"א, והאי אב כו', ובג"כ לא אשתמודע,
ח	ואע"פ שמציאותו נגלה,
ט	ובו מתחיל, כמ"ש (איוב כ"ח) והחכמה מאין תמצא,
י	והוא ראשית, י"ש מאין,
יא	ר"ל מע"ק שנקרא אין כנ"ל.
יב	ולכן נקרא ראשית,
יג	ונקרא יש,
יד	אבל ממנו ולמטה הוא יש מיש.
טו	והוא תהו, חומר הראשון שנקרא גולם,
טז	שאינ ניכר מהותו אלא מציאותו,
יז	ובז"א הוא הגילוי.
יח	וז"ש בגלגלתא אשתכחו,
יט	כמ"ש בא"ז דף רפ"ט ע"א, י' עלאה כו', ובע"ק תליין, דהא שמא דעתיקא אתכסיא מכלא ולא אשתכח, אבל אלין אתוון כו' ע"ש.
=	המשכה של פסקה זו נמצא בפסקה רעג

כדברים האלה כתב הגר"א גם בפסקה לא. ראשיתה של האצילות היא ספירת כתר הנעלמת, 'הכתר נעלם, שנקרא אין לרוב העלמו', והמשכה הוא ספירת 'חכמה... והוא נקרא ראשית', ובה 'מתחיל היצירה והגלוי'.

| לא | ביאור ספר יצירה, דף ג ע"ב

א	וכלל העולה כי חלק הטעמים בכולם נעלם.
ב	וכן הכתר נעלם, שנקרא אין לרוב העלמו,
ג	ובריאת העולם מתחיל מחכמה, כמ"ש כולם בחכמה עשית, וכן בראשית ברא אמרו בת"י בחוכמתא ברא כו', וכמ"ש בזהר ותיקונים,
ד	והוא נקרא ראשית, שבו מתחיל היצירה והגלוי.
ה	לכן אמר ג"כ כאן, בל"ב נתיבות חכמה חקק כו',

- ו' ושם מ"ה, שמא מפרש הנ"ל, מתחלק י"ג מדות בכתר, ששם י"ג מכילין דרחמי כידוע, שהן שרש הכל, שע"ז אמרו, שקודם שברא הקב"ה את העולם היה הוא ושמו אח"ד בכתר, כי שם כל השם נכלל בקוצו של יו"ד באחדות גמור, ומחכמה ולמטה מתחלק ל' אותיות, ל' פרצופים, ושם הוא אחד ב"ג מכילין דרחמי, ונשארין ל"ב נתיבות בחכמה, כלל כל הספירות והעולמות, ובהן העולם מתנהג.

[כ] חכמה, בינה, ו' קצוות: גילוי אחר גילוי

בסעיף הקודם הבאנו את דברי הגר"א כי מהלך האצילות הוא מהלך של גילוי – מן האין אל היש. זהו המהלך מספירת כתר אל ספירת חכמה, ובעקבותיו ממשיך הגר"א ללמד על מהלך מספירת בינה והלאה, הוא מהלך של גילוי אחר גילוי [לב]. בפסקה לב מתאר הגר"א את מהלך האצילות כמהלך שלם של גילוי, שלב אחר שלב. תחילה ספירת חכמה היא מחשבה סתימא ואין בה גילוי כלל, אחריה מגעת ספירת ז' בינה אעפ"י שאינה נגלית, מ"מ יש בה קצת גילוי, 'בבינה יש בה גילוי קצת'. לאחר שתי ספירות עליונות אלו מגיעות ספירות ו' קצוות, וענין הבנין, כי הגילוי הוא הבנין, כמ"ש עולם חסד יבנה, מו"ק ששת ימי בראשית. מהלך האצילות הוא אפוא מהלך מספירה שאין בה גילוי כלל לספירה יש בה גילוי קצת, לספירות שהן הגילוי עצמו. משום כך מצרף הגר"א את כל ספירות האצילות למהלך אחד שהוא יהולך ומתגלה גילוי אחר גילוי. ענינים של חיך וגרון ושל קול ודיבור יתבאר להלן פסקה רפג.

לב | ביאור תיקונים מוזהר חדש עט ע"א, דף יט ע"ב-ע"ג

- א ודא עביד בניינא בגרון כו'.
 ב כי החיך הוא חכמה,
 ג והגרון בינה,
 ד וכתוב בחכמה יבנה בית.
 ה וענין הבנין, כי הגילוי הוא הבנין,
 ו כמ"ש עולם חסד יבנה, מו"ק ששת ימי בראשית.
 ז ובינה אעפ"י שאינה נגלית, מ"מ יש בה קצת גילוי כידוע,
 ח בסוד מי דקיימא לשאלה.
 ט וכן הוא כאן,
 י כי חכמה היא מחשבה סתימא ואין בה גילוי כלל,
 יא ובבינה יש בה גילוי קצת בגרון,
 יב בסוד רוח חיים דנביעו תדיר.
 יג והולך ומתגלה גילוי אחר גילוי,

- יד בקול ודבור,
 טו כמ"ש וכמ"ש בפ' נח ד' ע"ד ע"א, והבית בהבנותו כד סלקא ברעותא כו', עד ושריא לתתא והוא
 רוח אלקים מרחפת כו',
 טז ולכן נקרא בינה אלקים חיים.

בפסקה לג הבחין הגר"א בין ספירת חכמה שהיא בלחש ובמחשבה, 'שהוא בלחישו... והוא ברזא
 דמחשבה, ובין ספירת בינה שהיא בקול גלוי, 'בקלא דאתגליא, והוא בהתפשטותה למטה
 כידוע'.

פסקה לג מבארת את ספרא דצניעותא, דף טו ע"א: דכתיב זה יאמר לה' אני, וזה יקרא בשם
 יעקב.

לג | ביאור ספרא דצניעותא, דף טו ע"ב

- א ואמר בחכמה, יאמר, שהוא בלחישו,
 ב דכל אמירה בלחישו,
 ג והוא ברזא דמחשבה שהוא חכמה,
 ד כמ"ש בזוהר בראשית דף ט"ז ע"ב, ויאמר חילא דאתרם ארמותא בחשאי מרזא דא"ס ברזא
 דמחשבה.
 ה ובבינה אמר, יקרא, בקלא דאתגליא,
 ו והוא בהתפשטותה למטה כידוע.

על התפשטותה של ספירת בינה בספירות התחתונות כתב הגר"א גם בפסקה לד. כאן הוא מבחין
 בין ספירת חכמה, 'אבא טמיר... ובג"כ לא אשתמודע, ר"ל אפילו לז"א, ובין ספירת בינה, 'זהכל
 הוא ע"י הבינה, אם הבנים... שהיא מתפשטת בזו"נ'; בין ספירת חכמה, 'זעיקר חכמה הוא
 להתלבש הצניעותא ולהתגלות', ובין ספירת בינה, 'ואמא להתפשט בזו"נ'. בדרך דומה הבחין
 הגר"א, 'להלן סעיף רמו, בין שתי דעות, 'שדעת דאבא נשאר במוחין, ודעת דאימא הוא דעת
 המתפשט' | רסד |.

לד | ביאור ספרא דצניעותא, דף א ע"ג

- = פסקה זו היא המשכה של פסקה רלו
 א והכל הוא ע"י הבינה,
 ב אם הבנים, כנשר יעיד קנו על גוזליו ירחף (דברים ל"ב),
 ג שהיא מתפשטת בזו"נ כידוע,
 ד וכמ"ש בא"ז שם, נהרא דנגיד ונפיק לאשקאה גנתא ועייל ברישא דז"א כו', ונגיד בכל גופא
 ואשקי כל אינון נטיעאן, הה"ד ונהר יוצא כו'.
 ה אבל אבא טמיר,
 ו כמ"ש דר"צ ע"א, והאי אב נפיק מע"ק, דכתיב (איוב כ"ח) והחכמה מאין תמצא,

- ז ובג"כ לא אשתמודע, ר"ל אפילו לז"א,
- ח כמ"ש, ת"ח כתיב (שם) אלקים הבין דרכה כו', ר"ל ז"א,
- ט שהוא נקרא אלקים, נגד ע"ק,
- י כמ"ש בא"ר דף קמ"א ע"ב, רזא דע"ק ורזא דז"א כו', תרין שמהן דאתקרי שם מלא ה' אלקים כו'.
- יא ואמר שם, והוא ידע את מקומה מקומה ממש כו'. ר"ל ע"ק נקרא הוא, כמ"ש לקמן סוף פ"ב.
- יב ועיקר חכמה הוא להתלבש הצניעותא ולהתגלות,
- יג ואמא להתפשט בזו"נ.

[כא] מעתיקא עד מלכות: מטמיר דטמירין עד עיקר הגילוי

בשני הסעיפים הקודמים הבאנו את דברי הגר"א על מהלך הגילוי בספירות האצילות – מספירת כתר עד זעיר אנפין. את מהלך הגילוי באצילות משלים הגר"א בהוספת הספירה האחרונה, היא ספירת מלכות – 'שעיקר הגילוי מתחיל ממלכות' |לה|. פסקה לה מלמדת את מהלך הגילוי כולו – הוא מתחיל בעתיקא קדישא, נקרא טמיר דטמירין, ממשיך בזעיר אנפין שבו 'מתחיל הגילוי', ומסתיים בספירת מלכות, 'שעיקר הגילוי מתחיל ממלכות'.

| לה | ביאור ספרא דצניעותא, דף כח ע"ב-ע"ג

- = חלק מפסקה זו נמצא גם בפסקה יח
- = חלק מפסקה זו נמצא גם בפסקה ו וגם בפסקה יז
- א שע"ק נקרא טמיר דטמירין,
- ב והוא אתלבש בז"א,
- ג ובז"א מתחיל הגילוי,
- ד כי שאל נא לימים ראשונים, (דברים ד') עולם חסד יבנה (תהלים פ"ט).
- ה ואמר, טמיר וסתים א',
- ו שמתלבש תוך הפרצופים,
- ז ועוד שנעלם להשיגו, שנקרא אין לגודל העלמו.
- ח וז"א אתגלי"א,
- ט ואעפ"כ לא אתגלי"א ממש,
- י שעיקר הגילוי מתחיל ממלכות.
- — — — —
- יא ונתבאר ג"כ שז"א אתגלי"א,
- יב ומ"מ לא אתגלי"א ממש...
- יג וז"ש זעירא דאנפין אתגלי"א ולא אתגלי"א,
- יד שאין נגלה ממש רק בעינין סתימין,
- טו ואין נגלין אלא ע"י מלכות.

נמצינו למדים כי מהלך האצילות הוא מהלך שלם של גילוי. מהלך שראשיתו בספירת כתר – טמיר דטמירין |לה| ויאין לרוב העלמו |לא|, המשכו בספירות חכמה, בינה וזעיר אנפין – אמנם גילוי אחר גילוי |לב|, אבל לא אתגלייא ממש |לה|, וסופו בספירת מלכות – שעיקר הגילוי מתחיל ממלכות |לה|, ויאין נגלין אלא ע"י מלכות |לה|. על מקומה של ספירת מלכות במהלך הגילוי כתב הגר"א פעם נוספת, 'מלכות דאצילות... והיא ראשית הגילוי, שאפי' ז"א אתגלייא ולא אתגלייא, אבל היא אתגלייא |צז|. גם בפסקה זו מבחין הגר"א בין זעיר אנפין שהוא 'אתגלייא ולא אתגלייא' ובין ספירת מלכות שהיא 'ראשית הגילוי' והיא אתגלייא'. דברים נוספים על מקומה של ספירת מלכות במהלך הגילוי הובאו לעיל סעיף יד.

[כב] מהאצילות עד הבריאה: גילוי אחר גילוי

אחר שתאר הגר"א את מהלך הגילוי בספירות האצילות, מהעליונה עד התחתונה, הוא ממשיך לתאר את מהלך הגילוי מהאצילות אל הבריאה. ור"ל כמו שכל האצילות ביו"ד סתים נאצלו, כן כל הבריאה ביו"ד גליא נבראו, ולכן הבריאה חותם האצילות |לו|. את מהלך הגילוי כולו, מהאצילות עד הבריאה, מסכם הגר"א במשפט הבא, 'כמו שפירש באצילות בפ"א מהעלם אל גילוי כסדר, כן מפ"ו כאן גילוי אחר גילוי כסדר' |לו|.

ביאור ספרא דצניעותא, דף ל ע"א-ע"ב | לו |

- א וכל הבריאה של כל העולמות הוא ע"י כ"ב אותיות...
- ב וז"ש כ"ב אתון סתימין, כ"ב אתון אתגליין,
- ג ר"ל כ"ב אותיות בחכמה עלאה, כ"ב אותיות בחכמה תתא' מלכות...
- ד ואמר סתים וגליא במתקלא דטפסין אתקלו, ר"ל " סתים וי' גליא, במשקל שוה נשקלו...
- ה ור"ל כמו שכל האצילות ביו"ד סתים נאצלו,
- ו כן כל הבריאה ביו"ד גליא נבראו,
- ז ולכן הבריאה חותם האצילות...
- ח ומפרש והולך כאן,
- ט כמו שפירש באצילות בפ"א
- י מהעלם אל גילוי כסדר,
- יא כן מפ"ו כאן
- יב גילוי אחר גילוי כסדר.

פרק שישי

גילוי מחשבה לכתובה, לקריאה ולדיבור

הגר"א מלמד כי מהלך האצילות הוא מהלך של גילוי. בפרקים הקודמים למדנו על שני מהלכים של גילוי באצילות: האחד, גילוי משם אהי"ה לשם הוי"ה ולשם אדנ"י; השני, גילוי מאין ליש. עוד לימד הגר"א על מהלך של גילוי המחשבה בספירות האצילות – מחשבה, כתיבה, קריאה ודיבור.

[כג] **כתר, חכמה, בינה ודעת: מחשבה, כתיבה, קריאה ודיבור**

פסקה לז מלמדת כי מהלך הגילוי באצילות הוא: מחשבה, כתיבה, קריאה, דיבור. סדר פעולות אלו זהה לסדר הספירות: כתר, חכמה, בינה ודעת; והוא זהה לסדר המאמר בספר יצירה: **בְּסֵפֶר וְסֵפֶר וְסֵפֶר**.

א. מחשבה, כתר – אין, מציאותה אינה מתגלה. 'המחשבה הוא סתום באדם', 'המחשבה סתימאה, שהוא כ"ע, שאין מתגלה כלל אפי' מציאותה, ולכן נקרא אין'.

ב. כתיבה, חכמה, סֵפֶר – יש, מציאותה מתגלה, אבל כספר סתום. 'שכותב ונתגלה מחשבתו בעולם, אבל עדיין סתום הספר', 'ראשית הגילוי... ספר החתום, שאין מתגלה רק מציאותה ולא מהותה, שלכן נקרא יש'.

ג. קריאה, בינה, סֵפֶר – גלויה, רק לאדם הקורא. 'בשקורין הספר אז נתגלה', 'ספר השני, שהיא מתגלה לאדם הקורא'.

ד. דיבור, דעת, ספור – דיבור, מוציא ומגלה לכל. 'בדיבור כולל שניהם [כתיבה וקריאה] בפעם א', 'הסיפור, שמוציא ומגלה לכל'.

לז | **ביאור ספרא דצניעותא, דף א ע"א**

- א ספר הוא גילוי המחשבה,
- ב שהמחשבה הוא סתום באדם,
- ג ואינו מתגלה אלא ע"י דיבורו או כתבו.
- ד וכן א"ס נתגלה וברא את העולם לגילוי ולשתמודע ליה, כמ"ש בזוהר.

ה	והן התיקונים שמפ"ו גם כן על ידי שני דברים אלו,
ו	כמ"ש בס"י, וברא את עולמו בספר וספר וסיפור.
ז	ועניני ב' ספרים וסיפור הוא,
ח	כי בדיבור, בפעם א' נתגלה מחשבתו,
ט	אבל בספר בב' פעמים,
י	אחד כשכותב ונתגלה מחשבתו בעולם,
יא	אבל עדיין סתום הספר,
יב	ושני כשקורין הספר אז נתגלה,
יג	אבל בדיבור כולל שניהם בפעם א'.
יד	והם חב"ד,
טו	כמ"ש בס"י שבהם נברא העולם,
טז	כמ"ש ה' בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה, בדעתו תהומות נבקעו.
יז	והן ראשית הגילוי של המחשבה סתימאה,
יח	שהוא כ"ע,
יט	שאין מתגלה כלל אפי' מציאותה,
כ	ולכן נקרא אין.
כא	וחכמה הוא ספר החתום,
כב	שאין מתגלה רק מציאותה ולא מהותה,
כג	שלכן נקרא יש.
כד	ובינה הוא ספר השני, שהיא מתגלה לאדם הקורא.
כה	ודעת הוא הסיפור, שמוציא ומגלה לכל.

בפסקה לו כתב הגר"א, ז"כ א"ס נתגלה וברא את העולם לגילוי ו לאשתמודע ליה, כמ"ש בזוהר. משפט זה התבאר לעיל סעיף יז.

[כד] מהלך הגילוי: מחשבה, דיבור ומעשה

בסעיף הקודם למדנו כי סדר הגילוי הוא: מחשבה, כתיבה, קריאה, דיבור. סדר גילוי זה מפרש את סדר המאמר בספר יצירה 'בְּסֵפֶר וְסֵפֶר וְסֵפֶר'. בפסקה לח מפרט הגר"א אחד עשר גילויים שנעשים במהלך של מחשבה, דיבור ומעשה.

- דבר, עובדא דבראשית.
- א. מחשבה: בריאה, 'עצם הדבר'. דיבור: יצירה, 'צירוף דאנפין'. מעשה: עשייה, 'גוונין הוא תיקון הדבר'.
- ב. מחשבה: 'בתחילה, בראשית ברא'. דיבור: 'זאח"כ נצטיירו באמירה'. מעשה: 'זאח"כ בעשיה'.

- 'הדיבור בין ב' בני אדם'.
- ג. מחשבה: 'קודם הי' במחשבתו של זה'. דיבור: 'זאח"כ מצוה לחבירו לעשות'. מעשה: 'זאח"כ נצטייר בשני לעשות'.
- ספר.
- ד. מחשבה: 'ספר בבריאה'. מעשה: 'ספר בעשיה'. דיבור: 'וספור ביצירה'.
- ה. מחשבה: 'ספר הראשון במחשבה'. מעשה: 'השני בכתבת יד, שהוא עובדא'. דיבור: 'אמירה הוא ביו"ד נקודין'.
- ו. מחשבה: 'ספר הראשון, שאין שם לא אמירת הכותב עתה ולא מעשה ידיו', דיבור: 'זאח"כ אומר ... ספור ... אמירה'. מעשה: 'זכותב ... וספר ... ומעשה'.
- ז. מחשבה: 'טעמים הוא להבין פי' דקרא, במחשבה'. מעשה: 'כתיבה, אותיות'. דיבור: 'אמירה, תנועות'.
- ח. מחשבה: 'ספר שמעתיק ממנה'. מעשה: 'ספר שכותב'. דיבור: 'סיפור שמחבר שניהם'.
- וולד.
- ט. מחשבה: 'השי"ת בורא עצם הדבר, שנותן הנשמה'. דיבור: 'אבא, 'הצטיירות הכל'. מעשה: 'אימא, אתעבידת הולד'.
- י. מחשבה: 'התעוררות האדם לזיווג הוא במחשבה, ונעקר הזרע ממוח, והוא במחשבה נעלם מכל'. דיבור: 'זאח"כ הזיווג הוא נגד דיבור'. מעשה: 'זאח"כ העיבור, והוא עובדא ניכר לכל'.
- יא. מחשבה: 'הטפה באב גנוז'. דיבור: 'הזיווג, סיפור, שמחברין'. מעשה: 'העובר באם'.

לח | ביאור תיקוני הזוהר, תיקונא שבעין, דף קנו ע"א-ע"ב

- א ובריאה היא עצם הדבר,
- ב לכן כתיב בורא חושך,
- ג שאין בו ציור רק בריאה,
- ד משא"כ באור,
- ה וכן ברא נקבים כו',
- ו וכן שרטיטין,
- ז אבל ציורין דאנפין הוא יצירה בעיור,
- ח וגוונין הוא תיקון הדבר, עשיה.
- ט וכן בג' שותפין.
- י דהשי"ת בורא עצם הדבר, שנותן הנשמה, והוא אמון מופלא קדמון כו',
- יא ואבא הזרע, שממנו הצטיירות הכל, טפה יו"ד,
- יב ובאימא אתעבידת הולד, ונתתקן כולא,
- יג וז"ש למטה, בינה איהי אם כל חי, בה אתעבידו כל עובדין כו'.
- יד וכן בעובדא דבראשית.

- טו בתחילה, בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, את לרבות שכולם נבראו עמהן,
 טז ואח"כ נצטיירו באמירה, ויאמר אלקים כו',
 יז ואח"כ בעשיה, ויעש אלקים.
- יח והוא ספר וספר וספור.
 יט ספר בבריאה,
 כ וספר בעשיה,
 כא אהי"ה אשר אהי"ה,
 כב וספור ביצירה.
- כג שהן נגד מחשבה דבור מעשה –
 כד ספר הראשון במחשבה,
 כה והשני בכתבת יד, שהוא עובדא, כח מעשיו בכ"ח פרקין כ"ח מ"ה דעובדא... בכ"ח אתוון,
 כו ואמירה הוא ביו"ד נקודין.
 כז דהכתיבה הוא אותיות, כמו שכותבין בס"ת, עובדא,
 כח והאמירה א"א כ"א ע"י תנועות, והוא באמירה ולא בכתובה,
 כט והטעמים הוא להבין פי' דקרא, במחשבה.
- ל ולכן בכתבת ס"ת צ"ל ג' ספרים הנ"ל,
 לא כמ"ש צריך לכתוב מן הכתב,
 לב והוא ספר הראשון, שאין שם לא אמירת הכותב עתה ולא מעשה ידיו,
 לג ואח"כ אומר וכותב, ספור וספר, אמירה ומעשה,
 לד ואף מרע"ה, הי' אמירת הש"י במקום ספר הראשון.
- לה וכן בכ"ד.
 לו כמו ביצירת האדם מאב ואם,
 לז התעוררות האדם לזיווג הוא במחשבה, ונעקר הזרע ממות,
 לח והוא במחשבה נעלם מכל,
 לט ואח"כ הזיווג הוא נגד דיבור,
 מ שהוא בין אדם לחבירו.
- מא כן הזיווג, ברית הלשון וברית המעור,
 מב והן מכוונים בכ"ד [=בכל דבר].
 מג ולכן כינוי בדבור, ראזה מדברת כו',
 מד ואח"כ העיבור, והוא עובדא ניכר לכל,
 מה וכמו המעשה, שנתקן מעט מעט במעשה, כן בעיבור.
- מו והוא אהי"ה אשר אהי"ה...
 מז וב' אהי"ה – ספר וספר, שניהן שוין,
 מח ספר שמעתיק ממנה וספר שכותב,

מט	וסיפור שמחבר שניהם – אשר,
נ	ואשר הוא לשון שאני עתיד להיות אהי"ה והוא הכנה לו,
נא	והוא האמירה לכתובה.
נב	וכן בוולד,
נג	הטפה באב גנוז כמו העובר באם,
נד	והזיווג, סיפור, שמחברין,
נה	כמו הדיבור בין ב' בני אדם,
נו	שקודם ה' במחשבתו של זה,
נז	ואח"כ מצוה לחבירו לעשות,
נח	ואח"כ נצטייר בשני לעשות.

תלמידו של הגר"א, ר' משה שלמה מטולטשין, הזכיר במפורש את הסדר הזה: ספר, סיפור וספר.

עוד שמעתי מהרב המחבר שאמר לי פא"פ בספר וסיפור וספר, כי הבריאה היה צריך מחשבה דבור ומעשה. וז"ש בראשית הוא מחשבה, ואח"כ ויאמר הוא סיפור, ואח"כ ויהי הוא מעשה, ואח"כ וירא אלהים כי טוב, פירוש שראה שאינו חסר כלום כ"א כולו במילואו וטובו, וז"ש אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה. וכן בספר תורה, צריך ספר ממה לכתוב, ואח"כ לומר בפיו, ואח"כ לכתוב, ואח"כ לראות ולהגיה (ביאור ספר יצירה, דף ב ע"ג, הערה ד).

[כה] שיטת הגר"א (ב): גילויי האצילות

הגר"א מלמד כי מהלך ההאצלה הוא מהלך של גילויים – גילוי אחר גילוי. פעמים אחדות הוא כותב את הביטוי 'גילוי אחר גילוי', כגון: 'זהתחיל מראשית האצילות כסדר עד סוף, גילוי אחר גילוי' |א|. 'עיקר הכוונה של א"ס הוא שיתגלה שמו בעולם... גילוי אחר גילוי' |ה|.

הגר"א מתאר מהלכי גילוי שונים באצילות. בסעיפים הקודמים תיארונו ופירטנו אותם אחד לאחד, וכאן נסכם אותם בקצרה.

א. השם הנעלם – שם אהי"ה בעתיקא קדישא, השם הגלוי – שם הוי"ה בזעיר אנפין, השם שבו עיקר הגילוי – שם אדנ"י בספירת מלכות.

ב. אין – ספירת כתר, יש – ספירת חכמה.

ג. מחשבה סתימאה – ספירת חכמה, גילוי קצת – ספירת בינה, גילוי אחר גילוי – ו' קצוות.

ד. מחשבה, אין – ספירת כתר; כתיבה, יש – ספירת חכמה; קריאה, גילוי לקורא לברו – ספירת בינה; דיבור, גילוי לכל – ספירת דעת.

אל מהלכי גילוי אלו צירף הגר"א את מהלך גילוי התורה, המצווה והשכינה לישראל. מהלכיהם של גילויים אלו יתבארו במלואם בפרקים הבאים.

שער ראשון (ב)

פעולת האלוה

⋮

גילוי תורה ומצוות

פרק שביעי

נתינת הדברים האמצעים

בפרקים הקודמים הבאנו את דברי הגר"א כי מהלך האצילות הוא מהלך של גילוי, מן הנעלם אל הגלוי. עוד ביאר הגר"א כי מהלך האצילות הוא מהלך של נתינת הדברים האמצעים בין הקב"ה ובין ישראל. כיוון שהאדם אינו יכול להשיג את הבורא עצמו, הקב"ה נותן לו את הדברים האמצעים, הלא הם: התורה, המצוות, המשכן, המקדש, הקשת ורוח הקודש. הדברים האמצעים דבוקים בקב"ה, והם כורתים את הברית בין ה' ובין ישראל.

[כו] ברית, נתינת הדברים האמצעים

בפסקה לט מלמד הגר"א על הדברים האמצעים שהקב"ה נותן לישראל. כיוון שאין יכולת להשיגו בעצמו ית", קיימים דברים אמצעים בין הבורא ית' ובין ישראל, ועל ידיהם ישראל יכולים להשיג את הבורא ית'.
מה הם הדברים האמצעים? הגר"א נותן בהם ארבעה סימנים.

א. הם 'התורה והמילה', 'ארון וכרובים' שנמצאים 'במשכן ומקדש', וכן 'הקשת'. 'זכן היא התורה והמילה, הן דברים אמצעים בין הבורא ית' ובין ישראל, וכל זה לפי שאין יכולת להשיגו בעצמו ית'. וכן היו צריכין ישראל במשכן ומקדש לאמצעים, כמו ארון וכרובים, ונקרא ארון הברית, הכל לפי שא"א להשיגו רק ע"י אמצעים', 'זכן הוא הקשת... שהוא דבר למעלה מן השכל'.

ב. הם קרובים ודבוקים בקב"ה, 'דבר מאצלו יתברך', 'דבר שכל מגמתו ותשוקתו אליו', 'דבר הדבוק לו ונותן לו'.

ג. הם כורתים את הברית בין ה' ובין ישראל, 'אומר לך מהו ענין ברית, והוא אדם שיש לו אוהב כנפשו, ורוצה שלא יפרוש ממנו אבל א"א להיות אצלו, נותן לו דבר שכל מגמתו ותשוקתו אליו, והן נקשרים ע"י הדבר ההוא, אע"פ שנוטל ממנו את הדבר, מ"מ כל מחשבתו שם הוא. ולשון ברית הוא הבטחה, שע"י הדבר ההוא ודאי לא יתפרד ממנו. וזהו ענין לשון כריתה, שכורת ממנו דבר הדבוק לו ונותן לו'.

ד. הקב"ה נותן אותם לישראל, 'נותן לו דבר', 'שכורת ממנו דבר... ונותן לו'.

בפסקה לט הגר"א מלמד מה הם הדברים האמצעים, אך אינו מבאר מה מקורם ומנין הם ניתנים לישראל. את החסר כאן משלים הגר"א בפסקאות שיובאו להלן סעיף כח, ובהן הוא מלמד כי ספירות האצילות הן מקורותיהם של הדברים האמצעים.

ל ט | ביאור ספר יצירה, דף י ע"ג-ע"ד

- א אומר לך מהו ענין ברית.
- ב והוא אדם שיש לו אוהב כנפשו,
- ג ורוצה שלא יפרוש ממנו,
- ד אבל א"א להיות אצלו,
- ה נותן לו דבר שכל מגמתו ותשוקתו אליו,
- ו והן נקשרים ע"י הדבר ההוא,
- ז אע"פ שנוטל ממנו את הדבר, מ"מ כל מחשבתו שם הוא.
- ח ולשון ברית הוא הבטחה,
- ט שע"י הדבר ההוא ודאי לא יתפרד ממנו.
- י וזהו ענין לשון כריתה,
- יא שכורת ממנו דבר הדבוק לו
- יב ונותן לו.
- יג וכן הוא הקשת, שהוא דבר מאצלו יתברך,
- יד ונשתבשו בו כל הפילוסופים והמפרשים הנמשכים אחריהם,
- טו לפי שהוא דבר למעלה מן השכל.
- טז וכן היא התורה והמילה,
- יז הן דברים אמצעים בין הבורא ית' ובין ישראל,
- יח וכל זה לפי שאין יכולת להשיגו בעצמו ית'.
- יט וכן היו צריכין ישראל במשכן ומקדש לאמצעים,
- כ כמו ארון וכרובים,
- כא ונקרא ארון הברית,
- כב הכל לפי שא"א להשיגו רק ע"י אמצעים.

כבר כתבו הראשונים על האמצעים, ומקצת מדבריהם נביא כאן.
כתב ר' יהודה הלוי.

בעבור שהיה דברו והנהגתו דבק בבני אדם והיו דבקים הסגלה מבני אדם בו, עד שהיו רואים אותו במצוה מה, נקרא כבוד ושכינה ומלכות ואש וענן וצלם ותמונה ומראה הקשת, וזולת זה ממה שהיה ראייה להם שהדבור עמם מאצלו (כוזרי, מאמר רביעי, סעיף ג).

כתב ר' מאיר אבן גבאי.

אחר שראתה החכמה העליונה לתקן הדמות התחתון כדמות העליון... הנה יצויר כי בהתעוררות שנעורר למטה בעבודתנו ועל הדרך שהתבאר יתעוררו הדברים העליונים למעלה, כי התורה והמצות שהם האמצעי, הושם בטבעם זה הכח אחר שנאצלו ונחקקו ממקור ההויה והאור העליון, שיהיו הם המפתח לפתוח המקור ההוא שנבעו ממנו... כן התורה והמצות הם האמצעי המחבר הדמות התחתון עם העליון מצד היחס אשר לו עם שניהם (עבודת הקודש, חלק ב, פרק טז).

כתב ר' אברהם שלום.

באדם השלם להיות אמצעי בין שני העולמות, ונתן אליו תורה שהיא אמצעית בין שתי קצוות הידיעה שאמר שהם המוחש והמושכל (נוה שלום, דף פא ע"ב).

כתב מהר"ל.

והטעם באלו דוקא שהאדם יש לו חבור אל השם יתברך באמצעות התורה... וכאשר המקבל אין מוכן לקבל החבור, או שאין לו אמצעי שעל ידו החבור, או אינו מודה בעלה שבו החבור הרי הוא נפרד מן העלה... כי התורה היא שעל ידה החבור בין השם יתברך ובין האדם... והתורה היא כמו אמצעי בין העלה ובין האדם (תפארת ישראל, פרק ט).

כי התורה היא הברית בין השם יתברך ובין ישראל המקבלים את הברית, והברית הוא מחבר כורת הברית והמקבל את הברית ביחד... ולכך התורה שהיא הברית בין השם יתברך ובין ישראל, בצד אחד קרוב התורה אל השם יתברך אשר כרת הברית, ובצד השני קרוב התורה אל המקבל הברית הם ישראל (שם, פרק מג).

כי הקרוב אל השם יתברך הוא על ידי שלשה דברים, האחד הוא על ידי האמצעי שהיא התורה שהיא אמצעי בין השם יתברך ובין ישראל... כאשר תבין כי הדבקות הוא על ידי האמצעי שהוא הברית שהוא התורה, ואם אין תורה אין כאן דבקות (שם, פרק נו).

העמוד השלישי הוא התורה, כי על ידי התורה יש לעולם דביקות בו יתברך... אבל התורה היא כמו אמצעי שהוא מקשר שני דברים יחד, כך התורה היא הקשור בין השם יתברך... ודבר זה ידוע איך התורה היא כמו אמצעי בין השם יתברך ובין האדם, ולפיכך נקראת התורה ברית בכל מקום בכתוב, כי הברית הוא החבור, והתורה היא עצם החבור בין השם יתברך ובין האדם (גבורות ה', פרק מז).

תוספת דברים על המוחין ועל הידבר מאצלו יתברך נכתוב להלן סעיף קסז.

[כז] נתינת רוח הקודש, אמצעי

בסעיף הקודם הבאנו את דברי הגר"א כי קיימים דברים אמצעים בין הבורא ית' ובין ישראל, והם 'התורה והמילה', 'ארון וכרובים' שנמצאים 'במשכן ומקדש', וכן 'הקשת' [לט]. על הדברים האמצעים הללו מוסיף הגר"א בפסקה מ את רוח הקודש, 'והוא רוח הקדש, לפי שהוא אמצעי בין הבורא ובין הנבראים'.

הגר"א ממשיך ומבאר את מהותו של רוח הקודש. 'והוא ניצוץ אלהי ששורה באדם, והוא רוח של נביאים, שנאמר ורוח נשאתני... והוא המתיוחד בישראל, שנקרא אלהי ישראל'. בכך דומה רוח הקודש ל'דברים אמצעים' המנויים בפסקה לט, ואשר עליהם כתב הגר"א כי הם 'דבר מאצלו יתברך' ו'דבר שכל מגמתו ותשוקתו אליו' [לט].

פסקה מ מבארת את ספר יצירה, פרק א, משנה ט: עשר ספירות בלימה, אחת רוח אלהים חיים, ברוך ומבורך שמו של חי העולמים, קול ורוח ודבור, והוא רוח הקדש.

מ | ביאור ספר יצירה, דף יא ע"א

- = חלק מפסקה זו נמצא גם בפסקה תלח
- א והוא רוח הקדש.
- ב לפי שהוא אמצעי בין הבורא ובין הנבראים,
- ג והוא אור הגנוז, שבה יכולין לראות מסוף העולם עד סופו,
- ד וגנוזה לצדיקים,
- ה כי ברוה"ק יכולין להשיג מסוף העולם ע"ס.
- ו זהו בעולם.
- ז ובשנה הוא גלגל השכל, שקראוהו שכל הפועל.
- ח ובאדם הוא השכל.
- ט והוא ניצוץ אלהי ששורה באדם,
- י והוא רוח של נביאים, שנאמר ורוח נשאתני.
- יא והוא אלהים, שנאמר אצל הנביאים, ויעל מעליו אלהים.
- יב והוא המתיוחד בישראל, שנקרא אלהי ישראל,
- יג וכן אלהי אברהם, לפי שהוא מלכות שלמעלה ממנו.

פרק שמיני

שתי בריתות באצילות

בפרק הקודם הבאנו את דברי הגר"א על הדברים האמצעים – 'דבר מאצלו יתברך' שהוא נותן לישראל. בדברים אלו פירש הגר"א מה הם 'דברים אמצעים בין הבורא ית' ובין ישראל', אך לא לימד מה מקורם. בפסקאות שיובאו בפרק זה מבאר הגר"א כי האצילות היא מקורם של הדברים האמצעים, ואף עורך את סדר הדרגת הדברים האמצעים אל מול סדר האצלת הספירות באצילות

ברית הלשון, היא ספירת הדעת המכרעת בין אבא ואימא, היא ברית התורה. ברית המעור, היא ספירת יסוד המכרעת בין זעיר אנפין ונוקבא, היא ברית המילה והמצוות.

[כח] זיווגי האצילות: ברית התורה וברית המילה

הגר"א הזכיר את התורה ואת המילה כשמנה את הדברים האמצעים, וכן היא התורה והמילה, הן דברים אמצעים בין הבורא ית' ובין ישראל' [לט]. בפסקה מא הוא מלמד על שני בריתות של התורה, א' ברית התורה וא' ברית המילה, ועל מקורותיהן של שתי בריתות אלו בספירות האצילות.

א | ביאור ספרא דצניעותא, דף טו ע"א

= פסקה זו היא המשכה של פסקה רי

= פסקה זו זהה לפסקה ריד

= פסקה זו היא חלק מפסקה רצג

א וידוע שכלל הזיווגים של כל האצילות הן באו"א ובזו"נ.

ב ואו"א מלבישין את הידים דא"א,

ג הוא בחסד, והיא בגבורה,

ד ובחכמה ה"ח, ו[ב]בינה ה"ג.

ה וזו"נ מלבישין נו"ה דא"א,

ו הוא בנצח, והיא בהוד, כידוע.

ז	ובה' ג"כ,
ח	ה"ח בז"א, וה"ג בנוק', כידוע.
ט	ובין חו"ב מכריע הדעת,
י	ובין זו"ג יסוד.
יא	וז"ש בס"י פ"א, ע"ס בלימה כמספר עשר אצבעות,
יב	חמש כנגד חמש,
יג	וברית יחיד מכוון באמצע,
יד	במילת הלשון
טו	ובמילת המעור.
טז	והן שני בריתות של התורה,
יז	א' ברית התורה
יח	וא' ברית המילה.
=	המשכה של פסקה זו נמצא בפסקה רצד

בפסקה מא ביאר הגר"א כי שתי הבריתות – ברית התורה וברית המילה – הן שני זיווגים ושתי הכרעות באצילות. כדי להבין דברים אלו חייבים אנו להקדים ולעיין בשתי פסקאות המלמדות כיצד נתקנת האצילות בזיווגים ובהכרעות. פסקאות מב-מג יתבארו כל צורכן להלן סעיף קלז וסעיף קטט.

א מב | ביאור ספרא דצניעותא, דף א ע"ב-ע"ג

=	פסקה זו וזה לפסקה רט
א	וחו"ב מלבישין את הידים ומתגלין באצבעות,
ב	ה"ח בימינא וה"ג בשמאלא,
ג	ולכן נקראו כף זכות וכף חובה.
ד	ודעת הוא הלשון,
ה	וכמ"ש למטה כי הלשון יורד בתוך הגרון בין הידים,
ו	וכן עיקר זיווגם בפה ע"י הלשון...
ז	ואמר לשון חק,
ח	לפי שבחסד אין יכול העולם להתקיים,
ט	כמ"ש (תענית כג ע"א) השפעת עליהם רוב טובה אינם יכולים לקבל,
י	וכן בדין אין יכולין להתקיים,
יא	כמ"ש כעסת אין יכולין כו',
יב	וכמ"ש (במ"ד בכ"מ) ראה שאין העולם מתקיים בדין שיתף כו',
יג	שחסד נותן עושר יותר מדאי, ודין נותן ריש,
יד	ושניהם אינן טובים לעולם,
טו	כמ"ש (משלי ל') ריש ועושר אל תתן לי,

- טז הטריפני לחם חקי, וזה חק כדי צרכו,
 יז וכ"ה בכל המדות,
 יח ועי"ז נתקיים העולם,
 יט וזהו כל התיקון כמש"ו,
 כ והוא כלל כל האצילות.
 כא והדעת הוא המכריע,
 כב ובו כלול חו"ג,
 כג חסדים לד"א וגבורות לנוקבא, כמ"ש אד"ר וא"ז,
 כד נמצא כי במתקלא כלל האצילות.

מג | ביאור ספר יצירה, דף ז ע"ב

- = פסקה זו היא חלק מפסקה רכו
 = פסקה זו זהה לפסקה ריג
 א נמצא כי בברית המעור כלול ה"ח וה"ג,
 ב וזהו הזווג.
 ג והמכריע, שהוא המזווג, צריך להיות כלול משניהם.
 ד וכ"ה בברית הלשון, הן עשר נקודות, שהן ע"ס כנ"ל,
 ה והן חמש כנגד חמש,
 ו ה"ח וה"ג,
 ז כמ"ש בתז"ח דע"ח ע"ד, והמשכילים עשר נקודין דקיימין לאנעא חמש מימינא וחמש משמאלא, אורחא דאלין לקבל אלין, חמש אינון רברבין בהאי גוונא זעירין.

אחר שלמדנו את פסקאות מב-מג יכולים אנו לשוב אל פסקה מא, לאגוד את שלושתן יחד, ולהבין את מערכת הבריתות, הזיווגים וההכרעות שלימד הגר"א. במערכת זו אגד הגר"א עיקרים מספר יצירה ומספר הזוהר יחדיו.

א. ספר יצירה מלמד על עשר ספירות ועל ברית באמצע: עשר ספירות בלימה... וברית יחיד מכוון באמצע במילת הלשון ובמילת המעור' (פרק א, משנה ג). מכאן למד הגר"א כי שתי בריתות הן: ברית הלשון וברית המעור'.

ב. ספר יצירה מלמד על לשון מכריע: 'שלוש אמות אמ"ש יסודן כף זכות וכף חובה ולשון חק מכריע בינתיים' (פרק ג, משנה א). מכאן למד הגר"א כי שתי הכרעות הן: הכרעת הלשון והכרעת המעור'.

ג. ספר הזוהר מלמד על שני זיווגים באצילות: זיווג אבא ואימא וזיווג זעיר אנפין ונוקביה. דברי הזוהר יובאו להלן סעיף קעז.

ד. זיווג הספירות משמעו חיבור הספירות על ידי ההכרעה ביניהן, הוא תיקון המתקלא, כמובא להלן פרק מ.

ה. חסדים וגבורות באצילות: ה' חסדים בספירות ימין, וה' גבורות בספירות שמאל.

- ו. המכריע בין הספירות כולל את שתיהן, כלומר הוא כולל את החסדים ואת הגבורות יחד.
  - ז. שתי הכרעות באצילות: דעת היא המכריע בין אבא ואימא, ויסוד הוא המכריע בין זעיר אנפין ונוקבא.
  - ח. ברית הלשון וברית המעורר הן ברית התורה וברית המילה.
  - ט. מכל אלה עולה כי –
- ברית התורה היא דעת, והיא ברית הלשון המכרעת בין אבא ואימא.
ברית המילה היא יסוד, והיא ברית המעורר המכרעת בין זעיר אנפין ונוקבא.

[כט] יקיום כל העולם: ברית התורה וברית המילה

בפסקה מא לימד הגר"א את מקורותיהן של התורה והמילה בספירות האצילות. גם בפסקה מד הוא מבאר את שני הזיווגים באצילות, את שני המכריעים ואת שני הדברים האמצעים הנובעים מהם. 'זווג או"א הוא בדעת שהוא הלשון... ויסוד הוא זווג של זו"נ... במילת הלשון... ומזווג בין או"א, ובמילת המעורר... ומזווג בין זו"נ. ושניהם נקראים ברית, הלשון הוא ברית התורה, שנק' ברית, והמעורר הוא ברית המילה'. ברית התורה וברית המילה הן אפוא שני מכריעים בשני הזיווגים שבאצילות.

א | מד | ביאור ספר יצירה, דפים ו ע"ד - ז ע"א

=	חלק מפסקה זו נמצא גם בפסקה רטו
א	חמש כנגד חמש וברית יחיד מכוון באמצע,
ב	במילת הלשון ובמילת המעורר,
ג	הן ה"ח וה"ג...
ד	וזווג או"א הוא בדעת, שהוא הלשון,
ה	כמ"ש בספד"צ פ"א, לישן דא סתים בין יו"ד וה"א כו', לישן דא סתים לאימא כו',
ו	וכן בפ' משפטים (קכ"ג א') דעת גניז בפומא כו', ובכמה מקומות כידוע,
ז	ויסוד הוא זווג של זו"נ.
ח	וז"ש כאן, וברית יחיד מכוון באמצע,
ט	במילת הלשון בין ב' ידים,
י	שהוא עד הידים כידוע,
יא	ומזווג בין או"א,
יב	ובמילת המעורר בין ב' רגלים,
יג	ומזווג בין זו"נ.
יד	ושניהם נקראים ברית,
טו	הלשון הוא ברית התורה, שנק' ברית,
טז	והמעורר הוא ברית המילה.
יז	וע"י אלו הב' בריתות הן קיום כל העולם,

יח כמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת, שדרשו על ברית התורה ועל ברית המילה.

יט כבר כתב ר' יוסף ג'קטילה על שתי הבריתות.

ואחרי שהודענוך זה, דע כי י"י יתברך רצה להשלים לאברהם אבינו עליו השלום בכל הספירות ואמר לו, התהלך לפני והיה תמים, ולמען תהיה נאחו במרכבה שלי אני נותן רושם בבשרך ונקרא ברית בשר, כאמרו, ואתנה בריתי ביני ובינך, וכתוב, והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם (שם, יג). בריתי בבשרכם, זו ברית בשר; לברית עולם, זו ברית הלשון, שהוא סוד התורה שנמשכה מן הבינה, בסוד ספירת חמישים יום כנגד ספירת חמישים של יובל. ואלמלא שקיבלו ישראל ברית בשר, לעולם לא זכו לקבל תורה שהיא ברית הלשון. וזהו שאמרו בספר יצירה, כשבא אברהם אבינו והביט וחקר והבין וחקק וחשב ועלתה בידו, נגלה אליו אדון העולם וקראהו אוהבו, וכרת לו ברית בין עשר אצבעות ידיו וזהו ברית הלשון, ובין עשר אצבעות רגליו וזהו ברית מילה (שערי אורה, דף כג ע"ב).

דברים נוספים על שתי הבריתות באצילות יובאו להלן סעיף כפ.

[ל] 'בריתות שכרת הקב"ה עם ישראל', 'זווג קוב"ה עם ישראל'

לעיל, סעיף כו, הבאנו את דברי הגר"א המבארים מהי הברית שכרת הקב"ה עם ישראל, ומה הם 'דברים אמצעים בין הבורא ית' ובין ישראל' [לט]. בסעיפים כח-כט הבאנו את דברי הגר"א כי שתי בריתות באצילות – ברית התורה וברית המילה. בפסקה מה מאחד הגר"א את כל המובא בסעיפים אלו, והוא מלמד כי 'שני בריתות' כרת הקב"ה עם ישראל, כי הן 'ברית התורה וברית המילה' וכי הן 'מלת הלשון' ו'מלת המעור'.

מה | ביאור תיקונים מוזהר חדש פח ע"ג, דף מז ע"א

- א דמאן דנטיר ברית כו'. שברית כולל עד"א ויסוד, גוף וברית חד,
- ב וכמ"ש בס"י, וברית יחיד מכוון באמצע,
- ג בין ידים, חו"ג, שהוא עד"א,
- ד ובין רגלים, נו"ה, שהוא יסוד,
- ה כמ"ש, במלת הלשון ובמלת המעור,
- ו שלשון הוא ברית התורה,
- ז שהוא עד"א בין חו"ג,
- ח כמ"ש בפ"ג, כף זכות וכף חובה, שני הידים, שלכן אמר כף,
- ט ולשון חק מכריע בינתים.
- י והן שני בריתות שכרת הקב"ה עם ישראל,
- יא ברית התורה וברית המילה,
- יב והן אחד כנ"ל, סוד ה' ליראיו כו'.

לימד הגר"א כי שתי בריתות באצילות, ברית התורה וברית המילה. עוד לימד כי המכריע בין הספירות כולל חסדים וגבורות יחד, זוהדעת הוא המכריע, ובו כלול חו"ג, חסדים לז"א וגבורות לנוקבא, כמ"ש אד"ר וא"ז, נמצא כי במתקלא כלל האצילות [מב]. על אלה הוא מוסיף בפסקה זו כי מהותה של הברית היא היותה כלולה מה' חסדים עם ה' גבורות יחד, זלעולם הברית כלול שניהם, ה"ח וה"ג'. הגר"א מזכיר שניים מן הדברים האמצעים, הקשת והלוחות, ומבאר כי בכל אחד מהם יש ה' חסדים וה' גבורות, וכן ברית הקשת ולוחות הברית, ובהן כולל חו"ג, ואתבסמו יחד'.

מכאן עולה המסקנה כי הברית היא זיווג הספירות, זלעולם הברית כלול שניהם, ה"ח וה"ג, במעור, יסוד דכורא כולל ה"ח, ויסוד דנוקבא כוללת ה"ג, שע"י שניהם הזווג'. הגר"א ממשיך וכותב כי ברית התורה וברית המילה הן זווג קוב"ה עם ישראל', וזהו ענין הברית, כמו אות ברית ביני ובין בני ישראל, שהוא זווג קוב"ה עם ישראל'. לשון זו, זווג קוב"ה עם ישראל', מיוחדת היא לגר"א, והיא מודיעה את עומק הבנתו את משמעותה של האצילות – הברית, שמכרעת בין ימין ושמאל באצילות, היא הברית שכורת הקב"ה עם ישראל'.

א | מו | ביאור ספר יצירה, דף ז ע"א

- א וכמו שברית הלשון כולל זו"ג, פה ולשון,
- ב כמ"ש בתיקוני ז"ח שם, תורה שבכתב ושבע"פ, והן שתי מילות,
- ג כן במילת הברית המעור, מילה ופריעה, זו"ג, כמ"ש בזוהר בהרבה מקומות.
- ד וז"ש כאן, במילת הלשון ובמילת המעור.
- ה זלעולם הברית כלול שניהם, ה"ח וה"ג, במעור,
- ו יסוד דכורא כולל ה"ח,
- ז ויסוד דנוקבא כוללת ה"ג,
- ח שע"י שניהם הזווג.
- ט והוא ענין הברית,
- י כמו אות ברית ביני ובין בני ישראל,
- יא שהוא זווג קוב"ה עם ישראל'.
- יב וכן ברית הקשת ולוחות הברית,
- יג ובהן כולל חו"ג,
- יד ואתבסמו יחד'.

הביטוי 'זווג קוב"ה עם ישראל' [מו] מצטרף אל הביטוי אשר כתב הגר"א בפסקה מה, וזהו שני בריתות שכרת הקב"ה עם ישראל, ברית התורה וברית המילה'. כאן ושם חיבר הגר"א את לשון הנגלה – הברית 'שכרת הקב"ה עם ישראל', עם לשון הנסתר – זווג קוב"ה עם ישראל', והיתה שיטתו אחת. דוק, אין הגר"א כותב 'זווג קוב"ה ושכינתיה', כלשונם של המקובלים, אלא 'זווג קוב"ה עם ישראל' – זיווג קוב"ה עם ישראל, כברית שהקב"ה כורת עם עם ישראל'.

בפסקה זו מזכיר הגר"א שניים מן הדברים האמצעים, הקשת והלוחות, ומבאר כי כל אחד מהם כולל ה' חסדים וה' גבורות, וכך הם נתקנים יחדיו. 'וכן ברית הקשת ולוחות הברית, ובהן כולל חו"ג, ואתבסמו יחד'. בפסקה נוספת, להלן סעיף קעא, פירט הגר"א את מקומם של ה' חסדים וה' גבורות בשני לוחות הברית, 'וקבל ה"ח וה"ג, עשרת הדברות, חמש נגד חמש, חמש בלוח אחד וחמש בלוח שני, ימין ושמאל' [רפ].

כיצד נכללים בעשרת הדיברות ה' חסדים וה' גבורות יחד? תשובה על כך מצאנו בדברים שאמר הגר"א לאחיינו. כך כתב ר' גרשון בן ר' אברהם אחיו של הגר"א בספרו עבודת הגרשוני, ביאור על ספר שיר השירים.

מז | עבודת הגרשוני, דף כ ע"א

- א ושמעתי מדודי הגאון החסיד מו"ה אליהו מוילנא על מה דאיתא בתיקוני זוהר, וזה לשונו.
- ב השמאל כלול בימין, ומה דלהוי בשמאל הוא בימין עכ"ל.
- ג והוא דבר נעלם.
- ד ואמר דודי זלה"ה, שהעשרת הדברות היה נכתב על שני לוחות, והיה נכתב חמש דברות על לוח אחד וחמש דברות על לוח השני,
- ה והיה צריך לכתוב החמש דברות של ימין בשם הוי', שהוא מורה על מידת הרחמים המכונה לימין, וחמש דברות של שמאל היה צריך לכתוב בשם אלקים, שהוא מורה על מדה"ד.
- ו אך לפי זה לא היה מעורב דין ורחמים, כי ידוע אשר כל הנהגת בית ישראל וכל הנהגת העולמות העליונים הוא רק ע"פ התורה, וידוע אשר הלוחות המה כלל התורה והמצוה.
- ז אבל הקב"ה ברחמיו וברוב חסדיו, מפני שראה בחכמתו העליונה שאין העולם מתקיים במדה"ד, לכן נטל את כל שם אלקים, אשר היה צריך להיות בחמש דברות שבצד שמאל, וכתב את כל שמות אלקים בצד ימין,
- ח כדי לערב בו ג"כ מדת החסד המכונה לימין,
- ט כגון אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך וכו', לא יהיה לך אלקים אחרים כי אנכי הוי' אלקיך אל קנא וכו', לא תשא את שם הוי' אלקיך וכו', זכור את יום השבת לקדשו כאשר צוך הוי' אלקיך וכו', כבד את אביך וכו' למען יאריכון ימין על האדמה אשר הוי' אלקיך נותן לך.
- י ובחמש דברות האחרונות לא נכתב שום שם,
- יא כי השם אלקיך אשר היה צריך לכתוב בשמאל, נכלל בימין.
- יב וזהו השמאל כלול בימין וכו'.

פרק תשיעי

התגלות הדברים האלוהיים (א): סנה וסיני

הבאנו את דברי הגר"א על תכלית האצילות ועל מהלכה, פסקה אחר פסקה ופרט אחר פרט. עתה יכולים אנו ללכת מהפרטים אל הכלל, ולהבין את המשמעות הכוללת של האצילות. הגר"א מחדש כי מהלך האצילות מתאר את התגלות הדברים האלוהיים אל ישראל. מהלך זה שונה מאוד מהמהלך שתיארו המקובלים – הם לימדו על המשכת השפע, הבאה לאחר מעשי האדם ובעקבותיהם, ואילו הגר"א מלמד על ההתגלות האלוהית, הבאה לפני מעשי האדם ומורה לו את הדרך אשר ילך בה.

שיטת הגר"א (ג): גילוי שם ה' בסנה ובסיני [לא]

לעיל, פרק ב, תיארנו את ההבדל היסודי בין דברי המקובלים ובין דברי הגר"א באשר לתכליתה של האצילות. המקובלים הראשונים והאחרונים לימדו כי המשכת השפע היא מהותה והיא יסודה של האצילות, וכי סדר ההדרגה מראש האצילות לסופה מכוון להמשכת השפע. לעומתם, לא הזכיר הגר"א בכל כתביו בקבלה את המשכת השפע ולא פירט את השפעים השונים שבאצילות. כיצד פירש אפוא הגר"א את מהלך הספירות באצילות? כיצד ביאר את תכליתה של האצילות? לעיל, פרקים ג-ו, הבאנו את דברי הגר"א כי מהלך האצילות הוא מהלך של גילויים – משם אהי"ה הנעלם אל שם הוי"ה הגלוי ואל שם אדנ"י שבו עיקר הגילוי, מהאין שאינו מושג אל היש שמציאותו נודעת, מהמחשבה עד לכתיבה ולדיבור. כאן, פרקים ז-ח, אנו למדים כי האצילות היא מקורם של הדברים האמצעים אשר בין הבורא ית' ובין ישראל – התורה, המצווה, רוח הקודש, הארון והכרובים. האצילות היא מקורן של הבריתות שכרת הקב"ה עם ישראל – ברית התורה וברית המילה והמצוות.

מנין נובע ההבדל היסודי בין דברי המקובלים ובין דברי הגר"א? מה בין תכלית האצילות על פי שיטת המקובלים ובין תכלית האצילות על פי שיטת הגר"א? תכליתה של האצילות, על פי המקובלים, היא המשכת השפע. המשכה זו היא גמול על מעשי האדם ועל בחירתו, והיא תלויה בתוצאת המשפט האלוהי. מידות החסד, הדין והרחמים, אשר

באצילות, הן מידות המשפט אשר שופט הקב"ה את האדם על מעשיו. תוצאת המשפט קובעת מהו השפע אשר ימשך מן האצילות אל האדם, המעט הוא אם רב. על מה נשפט האדם? על יחסו אל התורה ואל המצווה. האם קיים את הכתוב בתורה אם לאו, האם שמע אל המצווה אם לאו. על פי שמיעתו אל החוקים והתורות אשר נתן ה' לישראל, יבחן האדם וישפט לזכות או לחובה. כל אלה מודדים, לחסד או לגבורה, לרחמים או לדין, את המשכת שפע הברכה והחירות אל האדם. תכליתה של האצילות, על פי הגר"א, היא גילוי שם ה' ומתן תורה ומצוות. מהלך האצילות הוא מן הנעלם אל הגלוי, משם אהי"ה הנעלם אל שם הוי"ה הגלוי. האצילות מגלה את שמות הבורא לישראל, והיא מקורם של הדברים האמצעים אשר בין הבורא לישראל – התורה, המילה, המצוות, ארון וכרובים במשכן ובמקדש. את מהותה זו של האצילות מלמד הגר"א בסדר מפורט של ספירותיה. שם אהי"ה בעתיקא קדישא, שם הוי"ה בזעיר אנפין, שם אדנ"י בספירת מלכות. ברית התורה בזיווג אבא ואימא ובדעת המכרעת ביניהם, ברית המילה והמצוות בזיווג זעיר אנפין ונקבא וביסוד המכריע ביניהם.

מה בין שיטתם של המקובלים ובין שיטתו של הגר"א? המקובלים פירשו כי מהלך האצילות מתאר את המשפט האלוהי. הקב"ה בוחן את מעשי האדם ובחירתו בטוב או ברע, ועל פיהם הוא שופט וקובע מה תהא המשכת השפע מהאצילות אל האדם. המשפט האלוהי מתקיים אפוא לאחר מעשי האדם. הגר"א מפרש כי מהלך האצילות מתאר את ההתגלות האלוהית. הקב"ה מגלה לישראל את שם ה' ואת התורה והמצוות, והוא מורה לאדם את אשר ראוי לו לבחור ואת הטוב והישר אשר נכון לו לעשות. ההתגלות האלוהית מתקיימת אפוא לפני מעשי האדם.

•

שבנו והתבוננו בדברי הגר"א כי מהלך האצילות הוא מהלך שמגלה את שמות ה' ונותן את התורה ואת המצוות לישראל, ונוכחנו לדעת כי כל אלה מבטאים את גילוי שם ה' לישראל בסנה ובסיני. הקב"ה מתגלה אל משה בסנה, ומודיע לו את שמותיו כדי שהוא יודיע אותם לישראל. הקב"ה מתגלה אל ישראל בסיני, ומדבר אליהם את עשרת הדברים, את התורה ואת המצווה. רק לאחר שהקב"ה מתגלה אל משה ואל ישראל בסנה ובסיני הוא אומר אליהם: 'זהו שמוע תשמעו... ונתתי גשמכם בעתם'. רק לאחר שהקב"ה מתגלה אל משה ואל ישראל בסנה ובסיני הוא בוחן האם הם קיימו את התורה ואת המצווה, וכפי בחירתם הוא גומל להם וממשיך אליהם את השפע.

בכל דברינו על ההבדל בין שיטתם של המקובלים ובין שיטתו של הגר"א איננו מתעלמים מדבריהם של המקובלים על התורה והמצוות. ודאי לימדו המקובלים את משמעותן של התורה ושל המצוות בספירות האצילות, אבל עיקר מעייניהם מוקדש לתיאור מלא ומפורט של מערכת זיווגי הספירות הממשיכה את השפע אל האדם. גם את משמעותן של התורה והמצוות הם כיוונו

להמשכת השפע – הם פירטו כיצד פועלות המצוות לתקן את הספירות וכך להמשיך את השפע אל האדם. הגר"א הלך בדרך שונה לגמרי. הוא מתאר בפרוטרוט את מערכת זיווגי הספירות המגלה ומודיעה את שם ה' ואת התורה והמצווה אל ישראל, ואילו את המשכת השפע אין הוא מזכיר כלל.

[לב] שיטת הגר"א (ד): התגלות הדברים האלוהיים

בסעיף הקודם בחנו את מהלך האצילות המיוחד לשיטת הגר"א, והעלינו כי הוא מהלך המגלה את שמות ה' ונותן את התורה ואת המצוות לישראל. כל אלה הם דברים אמצעים בין הבורא ית' ובין ישראל |לט|, והם דבר שכל מגמתו ותשוקתו אליו, דבר הדבוק לו, דבר מאצלו יתברך |לט|.

שבנו והתבוננו בכל הדברים האמצעים שהקב"ה נותן לישראל, וביקשנו לכלול אותם בביטוי אחד – ביטוי אחד שיבטא את מהלך האצילות על פי שיטתו של הגר"א. ביטוי מתאים מצאנו בדברי ר' יהודה הלוי בספר הכוזרי, כי אין האדם מגיע אל העניין האלוהי אלא בדבר אלוהי, רצוני לומר, במעשים שיצוו האלוהים (מאמר ראשון, סעיף צח). הדברים האמצעים בין הבורא ית' ובין ישראל, שמות ה', התורה והמצוות – כל אלה נכללים בביטוי 'הדברים האלוהיים'. האצילות, על פי שיטתו של הגר"א, מגלה את הדברים האלוהיים ונותנת אותם לישראל.

•

ההפרש בין התגלות הדברים האלוהיים ובין המשכת השפע מחדד הבדל נוסף בין שיטתו של הגר"א ובין שיטתם של המקובלים.

לעיל, סעיף ה', הבאנו את דברי המקובלים על המשכת השפע מן האצילות. הם מלמדים על המשכת שפע של ברכה וחסד ורחמים, שפע של מחיה ומזון לכל הנאצלים, שפע של חכמה ועושר וגבורה, שפע של ברכה וחירות, שפע של קדושה. כל אלו הם שפעים שמיועדים לאדם באשר הוא אדם. ודאי כוללים המקובלים את התורה והמצוות בהמשכת השפע מן האצילות, אבל בעת שהם מתארים את המשכת השפע הם רואים לנגד עיניהם את האדם ואת הנצרך לו כדי חייו. הגר"א הולך בדרך אחרת. הוא מלמד כי ההאצלה היא גילוי אחר גילוי, וממנה מתגלים הדברים האלוהיים לישראל. הקב"ה כורת ברית עם ישראל, מגלה את שמות ה' לישראל לבדו, ומייחד את התורה והמצווה לעם ישראל. בכל אלה רואה הגר"א לנגד עיניו את הקב"ה ואת פועלו.

•

פסקאות נוספות שכתב הגר"א על התגלות הדברים האלוהיים לישראל יובאו להלן פרק כד, פרק כה, פרקים מז-מט, ופרקים נוספים.